

UN NEGUSTOR ÎN SLUJBA LUI CONSTANTIN BRÂNCOVEANU: EPIROTUL NICA PAPA ZARAFUL

LIDIA COTOVANU*
lcotovanu@yahoo.com
GHEORGHE LAZĂR**
georgelaz2001@yahoo.fr

Pe bună dreptate și fără a minimaliza în vreun fel dimensiunea culturală, ctitoricească și diplomatică a domniei sale, despre Constantin Brâncoveanu s-a afirmat că a fost unul dintre primii mari „capitaliști” ai țării, care „a guvernat Țara Românească ca pe o întreprindere care trebuie să-i aducă venituri”¹. Însă, în aceeași măsură, trebuie spus că această intensă activitate în plan economico-financiar nu ar fi putut fi realizată dacă întreprinzătorul domn nu s-ar fi înconjurat și totodată nu ar fi apelat la serviciile unora dintre cei mai importanți negustori ai vremii care, într-un fel sau altul, și-au dezvoltat propriile afaceri în directă legătură cu puterea centrală. Prin intermediul acestor negustori, desemnați adeseori în documentele vremii prin sintagma „prieteni ai domniei”², nu numai că domnul își derula o parte din afaceri, dar totodată reușea să trimită importante sume de bani la Veneția pentru a fi depuse la „Zecca”³ sau în alte locuri sigure și din a căror dobândă își finanța o parte din acțiunile

* dr., EHESS – Paris.

** Cercetător științific I, dr., Institutul de Istorie „N. Iorga”.

¹ Daniel Barbu, *Scrisoare pe nisip. Timpul și privirea în civilizația românească a secolului al XVIII-lea*, Edit. Antet, București, 1996, p. 25.

² Vezi, pe larg, Gheorghe Lazăr, *În umbra puterii, Negustori „prieteni ai domniei” și destinul lor (Țara Românească, secolul al XVII-lea)*, în vol. *Vocația istoriei. Prinos profesorului Șerban Papacostea*, coord. Ovidiu Cristea și Gheorghe Lazăr, Edit. Istros, Brăila, 2008, p. 605-634.

³ Pentru aceasta, vezi Cristian Luca, *Țările române și Veneția în secolul al XVII-lea. Din relațiile politico-diplomatice, comerciale și culturale ale Țării Românești și ale Moldovei cu Serenissima*, Edit. Enciclopedică, București, 2007, p. 317-333, și studiul Marianei Lazăr, *Recuperarea patrimoniului brâncovenesc în secolul al XVIII-lea. Opțiunile succesoriale ale doamnei Maria Brâncoveanu*, din acest tom al revistei.

“Studii și Materiale de Istorie Medic”, vol. XXXII, 2014, p. 39-72

filantropice. Un indiciu despre numărul destul de mare al acestor „colaboratori” ne este oferit de *Condica de venituri a Vistieriei țării* în care, potrivit unui studiu mai vechi, au fost identificate nu mai puțin de 83 de asemenea persoane ce la un moment dat au acordat domnului important sume de bani sau au prestat diverse „slujbe” în folosul acestuia și al țării⁴.

Deși, în mod sigur, nu toți cei amintiți în mai sus-amintitul document se ocupau cu negoțul, tot atât de adevărat este faptul că printre ei se aflau mulți negustori, despre a căror activitate avem informații și din alte surse. Amintim aici, cu titlu de exemplu, cazul negustorilor Proca⁵, Porfir⁶ și Panait⁷ – implicați în procurarea în folosul domniei a blănurilor de preț, care în mare parte luau drumul Imperiului Otoman pentru mituirea înalților funcționari otomani –, sau cel al lui Dumitru Nona din Brașov, căruia domnul i se adresa cu formula „prietenu iubit al domniei mele”⁸. Acestui din urmă negustor, despre care știm că a fost căsătorit cu fata unui anume Iane clucer⁹ și că avea case cu pivniță și prăvălii în

⁴ Irina Gavrilă, Bogdan Murgescu, *Credit și creditori în timpul lui Constantin Brâncoveanu*, în *RdI*, 41/9, 1988, p. 871-873.

⁵ G.I. Ionescu-Gion, *Istoria Bucureștilor*, București, 1899, p. 450. Potrivit *Condițiilor de venituri*, Proca avansase domnului suma de 900 taleri pentru plata haraciului, banii fiindu-i restituiți în ianuarie 1701 (*Condica de venituri și cheltuieli a Vistieriei de la leatu 7202-7212 (1694-1704)*, ed. C. Aricescu, București, 1873, p. 603). Despre el mai știm că s-a călugărit sub numele de Partenie și că, la 15 iulie 1708, dădea un zăpă la mâna jupănesei Bălașa, fosta soție a lui Mihai *biv vel* medelnicer, prin care recunoștea că acesta îi împrumutase suma de 1 000 de taleri, punând zălog casele sale cu pivniță de piatră din Târgoviște, viile din dealul Viforâtei și toată partea de moșie din satul Brănești, cu rumâni și cu moara. După moartea lui Mihai medelnicer, Proca este „apucat” de soția acestuia și neputând restitui banii, cedează dreptul de stăpânire asupra mai sus-amintitelor bunuri (Gh. Lazăr, *Documente privitoare la negustorii din Țara Românească*, vol. 2 (1689-1714), Edit. Universității „Alexandru I. Cuza”, Iași, 2014, nr. 282, p. 285-286).

⁶ În 1694 acesta primea din partea domnului suma de 4000 de taleri pentru procurarea unor blănuri de samur, urmând să mai primească în curând suma de 3000 de taleri (*Condica de venituri*, p. 266; vezi și C. C. Giurescu, *Relațiile economice dintre români și ruși*, în *RIR*, XVII/1-2, 1947, p. 27).

⁷ Ion Radu Mircea, *Constantin Brâncoveanu. Însemnări de taină*, în „Manuscriptum”, XVI/4, 1985, p. 28.

⁸ G.I. Ionescu-Gion, *op. cit.*, p. 450.

⁹ Primise ca zestre de la acesta ocină la Săcșori, jud. Ilfov (*Condica Marii Logofeții (1692-1714)*, ed. Melentina Bâzgan, Edit. Paralela 45, Pitești, 2009, nr. 34, p. 31-32).

București, pe lângă biserica lui Ghiorma banul¹⁰, și în Târgoviște¹¹, precum și vii în dealul Scăienilor¹², în intervalul de timp 1694-1701 i se achitau/avansau diverse sume de bani în contul postavului și a „știfturilor” aduse pentru „treaba curții”¹³.

În ceea ce privește relațiile cu Veneția, fie pentru trimiterea sumelor de bani, fie pentru procurarea a diverse produse de lux, cerute atât de membrii familiei domnești cât și de marea boierime, pe lângă Mihai și Nicola Caraiani¹⁴, Constantin Brâncoveanu apela și la ajutorul altor negustori, cum ar fi Ivan zaraful¹⁵, Zamfir staroste de negustori¹⁶, Apostol Lazaru și mai târziu fiul acestuia din urmă, Manu Apostol, sau Nica Papa zaraful, pentru a nu aminti aici decât numele cele mai importante. În cele ce urmează, ne vom opri asupra activităților și serviciilor aduse domniei de către Nica Papa zaraful. Vom încerca să reconstituim atât activitatea sa economică, desfășurată în Țara Românească, cât și anturajul său familial, bazându-ne pe documente inedite (din arhivele venețiene și naționale) sau cunoscute fragmentar în literatura de specialitate.

¹⁰ G. I. Ionescu-Gion, *op. cit.*, p. 450. Tot în București, el achiziționează și casele boierilor Crețulescu, cu loc de pivniță în mahalaua Bălăceanului (P.V. Năsturel, *Biserica Stavropoleos din București după documente din Arhivele Statului, cu planuri și vederi tipografice*, București, 1906, p. 29). La 1739, aceste case cu locul lor erau vândute de feciorii săi, Costandin căpitan și Mihalache, episcopului de Buzău, chir Misail, pentru suma de 950 de taleri; din această sumă, cei doi dăruiau Episcopiei 50 de taleri „ca să-i pomenească la sfântul jertfelnic pe ei și pe părinții lor, scriindu-le și numele la pomelnicul Sfintei Episcopii” (*ibidem*, p. 29-30).

¹¹ *Condica Marii Logofeții*, nr. 223, p. 329-331.

¹² *Ibidem*, nr. 34, p. 31-32.

¹³ *Condica de venituri*, p. 30, 132, 495, 556, 603, 615, 621, 684, 714.

¹⁴ I. C. Filitti, *Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino*, București, 1919, p. 255; Cr. Luca, *op. cit.*, p. 251, nota 187.

¹⁵ Probabil este una și aceeași persoană cu acel Ioan zaraful care la 2 decembrie 1702, împreună cu asociatul său, negustorul Gheorghe Andreanin, la rândul său fiu al negustorului Nicolae din Craiova, îl împuterniceau pe Nicola Caragiani să preia și să comercializeze cele 48 de pachete de ceară expediate de ei (Cr. Luca, *op. cit.*, p. 250).

¹⁶ Despre Zamfir staroste știm că era ginerele unui alt negustor cunoscut în epocă, Manul cupețul <Lehliul>, și că pe lângă negoț el mai practica și cămătăria (BAR, Documente istorice, LXXXVIII/50; Gh. Lazăr, *Documente*, nr. 165, p. 175-176).

Originar din Epir, mai exact din regiunea Pogoniani¹⁷, Nica Papa decide, urmând un drum deja cunoscut și altor compatrioți ai săi, poate și unor rude¹⁸, să-și încerce norocul în afaceri, stabilindu-se în Țara Românească, cel mai probabil în ultima parte a secolului al XVII-lea¹⁹. Varietatea activităților economice și financiare care îi sunt cunoscute, și despre care vom vorbi pe larg în rândurile de mai jos, îi conferă profilul aceluia mare negustor bancher, cunoscut în comerțul occidental încă din secolul al XV-lea²⁰. În documentele vremii, Nica Papa este menționat întotdeauna în calitate de *zaraf*, ceea ce arată că schimbul de bani era principala lui activitate. Banii fiind specialitatea sa, și este de presuș că dispunea de un capital important pentru a dezvolta un set de operații de tip bancar, îl aflăm implicat în diverse alte practici pecuniare: împrumuta bani cu dobândă unei clientele de rang social variat (casa domnească, boieri, negustori și alți locuitori ai capitalei muntene), primind în schimb diverse zaloguri. Așa cum vom vedea, mai avea obiceiul să-și investească propriile venituri în comerțul de schimb cu Veneția, folosindu-se, atunci când nu străbătea el însuși drumurile anevoiase ale negoțului, de mai mulți asociați. Comerțul de schimb era cu atât mai profitabil cu cât o parte din import, constituită din mărfuri de lux, era destinat însăși domniei și mării boierimi valahe. Specializat fiind în zărăfie și cămătărie, a știut să-și plaseze propriul surplus bănesc la Zecca Veneției, de unde câștiga o importantă dobândă anuală. Nica Papa zaraful era așadar un negustor / bancher prin excelență, ceea ce explică faptul că nu a intrat în rândurile

¹⁷ Victor Papacostea, *Esquisse sur les rapports entre la Roumanie et l'Épire*, în „Balcania”, I, 1938, p. 240; Ariadna Camariano-Cioran, *L'Épire et les Pays roumains*, Ioannina, 1984, p. 100

¹⁸ Asupra acestui fenomen al migrației elementelor sud-dunărene în țările române, vezi Lidia Cotovanu, *L'émigration sud-danubienne vers la Valachie et la Moldavie et sa géographie (XVe-XVIIe siècles): la potentialité heuristique d'un sujet peu connu*, în „Cahiers balkaniques”, INALCO, Paris, 42, 2014, <http://ceb.revues.org/4772>.

¹⁹ Conform unei declarații notariale ce s-a păstrat în arhivele venețiene, se pare că Nica Papa zaraful era fiul unui Pano Dili Papa (Cr. Luca, *op. cit.*, p. 318, nota 575).

²⁰ Jacques Le Goff, *Marchands et banques au Moyen-Âge*, PUF, Paris, 2006⁹ (1956¹), p. 19-26. Pentru zărăfia și cămătăria practicate în Țara Românească, vezi Gheorghe Lazăr, *Les marchands en Valachie, XVIIe-XVIIIe siècles*, Institutul Cultural Român, București, 2006, p. 195-223, cu bibliografia mai veche.

marii boierimi din Țara Românească, așa cum o făceau în general negustorii înstăriți din acea vreme²¹.

Odată instalat la București, urmare și a strânselor legături comerciale pe care le avea cu influenta Comunitate Greacă din Veneția²², Nica Papa a devenit unul din oamenii de încredere ai lui Constantin Brâncoveanu (1688-1714). Pentru a onora comenzile venite din partea domnului sau ale oamenilor din anturajul acestuia – în testamentul său, el invocă „cererile peste puterea mea ale domniei și neconținutele închisori și primejdia ce ies din aceste strâmtoări” –, el s-a adresat în mai multe rânduri lui Nicola Caragiani, unul din importanții săi parteneri de afaceri de la Veneția. De exemplu, la 1698, zaraful bucureștean îi cerea ajutorul pentru obținerea unei anumite cantități de postav²³, iar câțiva ani mai târziu, mai exact în ianuarie 1702, la rândul său era înștiințat de Caragiani că i-au fost trimise „zaharicale” venețiene, necesare și de această dată pentru a da curs înaltelor solicitări²⁴. După această dată și până în luna mai a anului 1710 – dată la care domnul îi confirma dreptul de stăpânire asupra unor „prăvălii aicea în târgu în București”, cumpărate de la Spirea cupețul și revendicate și de un anume Chirca „seimeanul”, cu care avusese „întrebăciune” în fața boierilor caimacami²⁵ –, numele lui Nica Papa nu mai este menționat în documentele interne; nu este exclus ca în această lungă perioadă el să se fi aflat la Veneția, pentru rezolvarea

²¹ Gh. Lazăr, *op. cit.*, p. 233-267; idem, „De la boutique à la terre”. *Les marchands „grecs” et leur stratégie d’insertion sociale (Valachie, XVIIe siècle)*, în **SMIM**, XXVI, 2008, p. 51-67.

²² Remarcăm că nepoata sa de fiu, Alexandra, a devenit soția lui Nikolae Glykis, la rândul lui nepot al fondatorului faimoasei tipografii grecești de la Veneția și mama ultimului descendent masculin al acestei familii, Mihail Glykis (N. Iorga, *Studii și documente*, IV, p. 85, n. 1; K.D. Mertzios, *To en Venetia Hπειρωτικόν Αρχειον*, „Hπειρωτικά Χρονικά”, 11, 1936, p. 137-138, n. 3; idem, *H οικογένεια των Γλυκίων ή Γλυκίδων*, „Hπειρωτικά Χρονικά”, 10, 1935, p. 3; G. Veloudis, *To ελληνικό τυπογραφείο των Γλυκίδων στη Βενετία (1670-1854). Συμβολή στη μελέτη του ελληνικού βιβλίου την εποχή της Τουρκοκρατίας*, Atena, 1987, p. 18; A. Camariano-Cioran, *op. cit.*, p. 103, afirmă greșit că una din fiicele lui Nica Papa zaraful a fost soția lui Nicolae (II) Glykis).

²³ N. Iorga, *Câteva știri despre comerțul nostru în veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, în **AARMSI**, seria a II-a, XXXVI, 1914-1915, București, 1915, p. 310; Cr. Luca, *op. cit.*, p. 274.

²⁴ Cr. Luca, *op. cit.*, p. 279.

²⁵ N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. IV, București, 1902, p. 74.

anumitor probleme de natură financiară, dar și pentru stabilirea unor noi legături de afaceri.

Îl regăsim în documente începând cu aprilie 1713, când marele pitar Neagoe <Topliceanul> recunoștea printr-un zapis că îi datorează suma de 428 de lei, „bani vechi”; întrucât pentru o parte din bani (200 de taleri) fusese luat în cheazășie („seamă”) de marele spătar²⁶, datornicul se angaja să-i restituie diferența de 228 taleri pentru a-și putea recupera „zapisul ... care iaste la mâna dumnealui”²⁷. Doi ani mai târziu, mai exact la 19 septembrie 1715, Nica Papa achiziționa, în schimbul sumei de 200 de taleri, o casă cu pimniță în mahalaua Sf. Gheorghe cel Vechi de la mitropolitul țării, Anthim Ivireanul²⁸. Ultimul document emis de Nica Papa datează din septembrie 1716, nu cu mult timp înainte de moartea sa²⁹. Atunci își anunța vechiul partener de afaceri de la Veneția, Nicola Caragiani, că în curând îi va expedia o nouă încărcătură de ceară (un transport de 26 de poveri), atenționându-l totodată că așteaptă să-i parvină mătase venețiană în valoare de 2000 de ducați³⁰.

Analizând comportamentul lui Nica Papa zaraful, observăm că, spre deosebire de alți negustori din vremea sa, el nu și-a „imobilizat” câștigurile financiare obținute din profitabilul comerț cu produse de lux, procurate în mare parte de la Veneția și în schimbul cărora trimitea mari cantități de ceară³¹, în achiziția de bunuri funciare³². Informațiile de care dispunem până în prezent denotă în mod clar faptul că Nica Papa a preferat mai degrabă să-și păstreze veniturile sub formă lichidă – a depus

²⁶ La această dată, dregătoria de mare spătar era deținută de Ștefan Cantacuzino, familie cu care Nica Papa zaraful avea strânse legături, după cum vom vedea mai jos.

²⁷ N. Iorga, *Studii și documente*, IV, p. 85, n. 1; A. Camariano-Cioran, *op. cit.*, p. 100, nota 13. Datoria va fi stinsă abia spre sfârșitul anului 1722 (N. Iorga, *op. cit.*, p. 79-80).

²⁸ N. Iorga, *op. cit.*, p. 75-76.

²⁹ Cr. Luca, *op. cit.*, p. 318, nota 575.

³⁰ N. Iorga, *Câteva știri*, nr. 5, p. 311; Cr. Luca, *op. cit.*, p. 251-252.

³¹ Gheorghe Bartoș, *Le commerce de la cire entre les Principautés Roumaines et Venise pendant les XVe-XVIIIe siècles*, în „Cahiers Internationaux d’Histoire Economique et Sociale”, 2, 1973, p. 272 -273; asupra comerțului cu ceară derulat între Țara Românească și Veneția, vezi pe larg Cr. Luca, *op. cit.*, p. 244-262.

³² A se vedea, cu titlu de exemplu, cazul fraților negustori Petru și Ghioca Ciorogârleanu sau cel al lui Iorga staroste Lipănescu (Gh. Lazăr, *Familii de boieri munteni cu origine negustorească, I. Familia Ciorogârleanu*, în **RIS**, XIII-XV, 2008-2010, p. 257-293; idem, *Un staroste de negustori din Țara Românească și familia lui*, în **RI**, XXIII/1-2, 2012, p. 5-36).

sume importante de bani „spre păstrare” la Zecca Veneției și la diverși parteneri de afaceri, după cum reiese din al său testament –, fie să le investească în cămătărie. Indicii despre această din urmă activitate, destul de profitabilă, ne sunt oferite nu numai de documentul din 20 aprilie 1713, deja menționat, cât și de faptul că printre cele rămase în urma dispariției sale se afla un număr destul de mare de zapise ale unor datornici. În rândul acestora se regăsesc atât numele unor indivizi cu un statut social modest – un copil de casă, un dascăl, un călugăr zugrav –, cât și al unor reprezentanți ai familiilor boierești de seamă, cum ar fi Brătășanu, Dudescu, Fălcoianu, Urdăreanu, Grădișteanu, Filipescu, etc³³.

Prezența în proximitatea puterii centrale, strânsele legături pe care le-a avut cu membrii familiei domnești și cu cei ai marilor familii boierești, precum și dimensiunile averii sale, explică în mare măsură decizia mitropolitului Anthim de al nominaliza în rândul celor cinci epitropi din „ceata neguțătorească” – alături de Neacșu fost staroste, Manu Apostol, Gheorghe abagiul și Șerban staroste³⁴ –, care urmau să poarte grija „pentru bună chiverniseală” a mănăstirii pe care înaltul ierarh o ctitorise în București³⁵. Detalii interesante despre „trecerea” de care se bucura Nica Papa în rândul marilor boieri, în special al familiei Cantacuzino – va recurge la influența lor atunci când interesele sale o cereau – ne sunt oferite de un document emis de egumenul mănăstirii Sfânta Ecaterina din București, Filotei, între 1716-1719. Mai exact, este vorba de un loc în București al mai sus-amintitului locaș, care urma să-i fie dat lui Asan mare sluger, în urma înțelegerii dintre părți, încheiată spre sfârșitul domniei lui Constantin Brâncoveanu cu acordul arhiepiscopului Athanasie de la Sinai. În schimbul acestui loc, care avea hotar cu „locul casei dumnealui”, marele boier se angaja să dea mănăstirii fie o moșie, fie o vie. Profitând de pierderea tronului de către Constantin Brâncoveanu („întâmplându-se măriei sale mazălie de la puternica împărăție”) și de faptul că Asan slugerul a fost nevoit să ia, alături de domnul mazilit, lungul drum al exilului, Nica Papa, având „casă pre locul mănăstirei”,

³³ N. Iorga, *Studii și documente*, IV, p. 85-86; idem, *Opere economice*, p. 622; A. Camariono-Cioran, *op. cit.*, p. 100.

³⁴ Despre acest negustor, vezi Gh. Lazăr, *Un negustor muntean și „cronica” sa de familie (1702-1736)*, în *România în Europa medievală (între Orientul bizantin și Occidentul latin)*. *Studii în onoarea profesorului Victor Spinei*, coord. Dumitru Țeicu, Ionel Căndea, Edit. Istros, Brăila, 2008, p. 857-872.

³⁵ Antim Ivireanul, *Opere*, ed. G. Ștrempel, Edit. Minerva, București, 1972, p. 328.

încearcă să intre în stăpânirea respectivului loc. În acest scop, el apelează la ajutorul a doi membri ai familiei Cantacuzino, cu care de altfel se afla în strânse legături de afaceri – stolnicul Constantin și spătarul Mihai, adică tatăl și unchiul domnului recent urcat în scaunul țării, Ștefan Cantacuzino (1714-1716). Aceștia, la rândul lor, au cerut egumenului să-i vândă lui Nica Papa „acel loc unde are case pre dânsul”. Invocând faptul că are „poruncă de la părinți ca să nu desparțu locul, ci să-l dau tot la un loc”, într-o primă fază egumenul refuză, dar, amenințat de cei doi mari boieri „că de nu voi vrea să-l vânzu de voie, îl voi vinde și fără de voie”, acceptă înstrăinarea locului în schimbul sumei de 100 de taleri. Precipitarea evenimentelor politice – pierderea tronului de către Ștefan Cantacuzino, sfârșitul tot atât de tragic al acestuia și al celor doi membri ai familiei sale amintiți mai sus –, dar și revenirea în țară „de la surghiuniia ce au fost închis la Chiutaiu” a slugerului Asan au făcut ca înțelegerea marelui dregător cu egumenul mănăstirii Sfânta Ecaterina să fie perfectată într-un final, moment în care a fost emis și documentul în care ne sunt dezvăluite amănuntele amintite mai sus³⁶.

Informații importante, referitoare atât la averea lui Nica Papa zaraful, cât și la familia lui, ne sunt oferite de testamentul pe care acesta îl redactează la București, la 1 iunie 1716³⁷, în prezența unor figuri importante ale vieții religioase și savante: însuși episcopul de Pogoniani, Eftimie, „iatrofilosoful” Georgios Trapezountios Hypomenas, doctorul epirot Stavros Moulaimis, Ioannis Avramios³⁸. Aflăm că cea mai mare parte a averii acumulate de-a lungul vieții, păstrată în bani lichizi atât „la București”, cât și la Veneția, „în mâinile scumpului meu prieten, chir

³⁶ George Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București (1594-1821)*, Edit. Academiei, București, 1961, nr. 182, p. 269-271.

³⁷ Testamentul lui Nica Papa a fost identificat, într-o copie grecească conformă originalului, în arhivele venețiene de Nicolae Iorga, căruia îi aparține de altfel și meritul de a-l fi pus pentru prima dată în circuitul științific, publicând largi extrase din acesta (*Studii și documente*, IV, p. 76-79, datat greșit 1 iunie 1715.). Textul integral al copiei a fost publicat trei decenii mai târziu de Konstantinos D. Mertzios, *To en Beveția Hπειρωτικόν Αρχείον*, în „*Ηπειρωτικά Χρονικά*”, 11, 1936, p. 135-139 (datat, iarăși greșit 1 iunie 1726). Dat fiind faptul că am avut posibilitatea să obținem o reproducere foto a testamentului păstrat în continuare în arhivele venețiene și pentru că ediția întocmită de Mertzios este greu accesibilă și conține și unele greșeli de transcriere, am decis să-l redăm integral în anexa studiului de față, însoțit de traducere românească (vezi Anexa nr. 1).

³⁸ Despre aceștia, vezi bibliografie la A. Camariono-Cioran, *op. cit.*, p. 101-103, notele 15 și 16.

Nicola Caraiani” dar și la Zecca, urma să revină fiului său Panaioti, se pare singurul său descendent pe line bărbătească, despre care vom vorbi mai jos. Fiicei Margarita, deși i-a dat destul la întâia căsătorie, când a luat și zestrea mamei ei Alexandra, și deși ea încălcase sfatul părintesc și se căsătorise pentru a doua oară cu un anume Costa Bouliaris, îi mai lăsa totuși 2000 de taleri, cu condiția însă să nu-l supere pe Panaioti. În caz contrar, ea urma să fie deposedată de toate bunurile oferite de părinți, precum și de banii lăsați prin testament.

Nu erau uitați nici ceilalți membri ai familiei: fratele Dimos (despre care aflăm că era „fără rost și neputincios”) primea 200 de taleri; cele trei surori, Despa, Aspra și Tzanta, urmau să primească fiecare câte 100 de taleri, iar nepoților din partea surorilor – Nica, fiul Tzantei, și Anastasie, fiul Asprei – le lăsa numai câte 50 de taleri. Unei „fete de suflet”, numită Tinca, îi lăsa casa din București, pe care el o cumpăraseră de la mitropolitul Anthim, cerând totodată să fie înzestrată după cum hotărâse deja. Nurorii Lambro, adică soției fiului său Panaioti, care era din neamul Ieromnimon³⁹, îi lăsa un lanț de aur și un colier făcut din 240 de florini mari și mici, precum și 12 inele „felurite”, un medalion de mici dimensiuni și mai multe brățări de aur cu diamante. Nepoatei Alexandra (fiica lui Panaioti din căsătoria cu Lambro, care a devenit soția lui Nicolae Glykis) îi lăsa un colier făcut din 200 de florini „de câte zece, de câte cinci [...] mici și mari”, șase perechi de cercei, brățări de aur, precum și alte lucruri „mărunte” ce se găseau într-un sipet al său.

Importante sume de bani erau destinate unor așezăminte monahale din București (200 taleri), Sfântului Mormânt (100 taleri) și celor din Pogoniani, „patria sa” (200 taleri), precum și unor înalți ierarhi: mitropolitului Țării Românești (100 taleri), episcopului de Pogoniani, Euthimie (55 taleri), iar mitropolitului de Ioannina, Ierotei, îi destina 100 de taleri pentru, ca să facă rugăciuni pentru sufletul său timp de 40 de zile și pentru a-l ierta pentru neînțelegerile dintre ei, etc. Bisericii Stelea din

³⁹ Despre negustorii Ieromnimon, frații Panos, Balanos (Bălan, în sursele românești) și Ioannis, originari din Ioannina, vezi Lidia Cotovanu, *Autour des attaches épirotes du futur prince de Moldavie Constantin Duca (XVIIe siècle)*, în *Studia Varia in Honorem Professoris Ștefan Ștefănescu Octogenarii*, editori Cr. Luca, I. Căndea, Edit. Academiei Române – Edit. Istros, București-Brăila, 2009, p. 470, n. 17, p. 475-480; eadem, *Chi “finanziò” gli studi a Padova di siniscalco Costantino Cantacuzeno (1667-1669) ?*, în *La storia di un ri-conoscimento : i rapporti tra l'Europa Centro-Orientale e la Penisola italiana dal Rinascimento all'Età dei Lumi*, editori Cr. Luca, G. Masi, Edit. Istros-Edit. Campanotto, Brăila-Udine, 2012, p. 291-328.

București, unde era îngropată mama sa și unde la rândul său dorea să-și găsească liniștea de veci, pe lângă o „sfântă odajdie” și policandrul dăruite mai înainte, îi mai lăsa și 50 de taleri, „pentru a-i face fiul meu candelile de argint”. În fine, nu erau uitați nici cei ce-i slujiseră până în momentul morții, cerând ca tuturor să le fie plătite slujbele „cu oarecare recunoștință”.

Potrivit unei declarații notariale pusă recent în circuitul științific, semnată de Gheorghe Hypomenas din Trapezunt și de Anton Maria del Chiaro, Nica Papa zaraful s-ar fi stins din viață la București, în data de 19 noiembrie 1716⁴⁰. După dispariția lui, afacerile au fost moștenite și continuate de către Panaioti, „figliuolo di quel famoso Nica Saraffi”⁴¹. Așa cum s-a văzut și mai sus, acesta a fost căsătorit cu Lambo, fiica negustorului Ioannis Ieromnimon, implicat și el în afaceri cu Țara Românească⁴². Mai mult, menționarea numelui lui Panaioti într-o listă întocmită de mitropolitul Antim Ivireanul, la 22 septembrie 1716, cu cei cărora înaltul ierarh le datora diverse sume de bani⁴³, constituie un prim indiciu că era implicat în diverse afaceri încă din timpul vieții tatălui său. În sprijinul afirmației noastre putem aminti și scrisoarea pe care el o trimitea din Veneția, în ziua de 23 februarie 1717, mai multor negustori aflați la București, printre care deja amintitul Șerban starostea⁴⁴, Sima abagiul și Mihalache Mihu⁴⁵. Referitor la afacerea pentru care fusese rugat de aceștia, printr-o scrisoare din 20 ianuarie, să intervină pe lângă „preanobilul arhonte chir Nicola Caraiane”, Panaioti îi anunța că făcuse deja demersurile necesare. Îi avertiza însă că pentru buna derulare a

⁴⁰ Cr. Luca, *op. cit.*, p. 318, nota 575.

⁴¹ Anton-Maria del Chiaro, *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia*, București, 1914, p. 212.

⁴² L. Cotovanu, *Chi „finanziò” gli studi a Padova, passim.*

⁴³ Potrivit acestui document, mitropolitul Antim datora jupânului Panait suma de 270 de taleri (Matei Cazacu, *Cum a murit Antim Ivireanul*, în **MO**, XXII/5-6, 1970, p. 684).

⁴⁴ Vezi *supra* nota 34.

⁴⁵ Cel mai probabil, este fiul negustorului Mihu, ctitorul bisericii Bradu-Boteanu din București; despre acest negustor și familia lui, vezi Gh. Lazăr, *La route vers la haute société: les marchands et leurs stratégies matrimoniales (Valachie, XVIIe-XVIIIe siècles)*, în *Social Behaviour and Family Strategies in the Balkans (16th – 20th Centuries) / Comportements sociaux et stratégies familiales dans les Balkans (XVIe – XXe siècles). Actes du colloque international 9-10, juin 2006, New Europe College Bucarest*, coord. Ionela Băluță, Constanța Vintilă-Ghițulescu, Mihai-Răzvan Ungureanu, București, 2008, p. 46, 54.

acesteia la Veneția, „aici trebuie să vină scrisori bine întocmite” și să fie semnate de persoane de încredere, ale căror semnături să fie cunoscute, cum ar fi cea a mitropolitului țării, a lui Ioan Avram sau a lui Vasile abagiul. Totodată, el își înștiința partenerii de afaceri despre intervenția făcută pe lângă același Nicola Caraiani pentru a recupera de la acesta datoria pe care „răposatul spătar Mihail și preaslăvitul său fiu” (este vorba de spătarul Mihai Cantacuzino și fiul său omonim) o aveau la tatăl său, „mai mult de zece pungi de aspri”, fără a mai lua în calcul și „marea stricăciune” pe care fusese nevoit să o suporte⁴⁶. În luna noiembrie a aceluiși an, pe când se afla tot la Veneția, alături de Anton Maria del Chiaro („maestro della lingua italiana et latina appresso il Principi di Valachia”) și Ioan Riso, fiul unui anume „Riso den Valachia”⁴⁷, Panaioti semna sub jurământ mai multe declarații notariale, toate în scopul clarificării statutului juridic al celor ce aveau dreptul de a moșteni banii depuși de defunctul domn Constantin Brâncoveanu la Zecca Veneției⁴⁸. Deducem de aici că mediul de afaceri venețian îi era familiar fiului zarafului, dar și faptul că acesta se bucura de un anumit prestigiu în rândul contemporanilor săi.

Recuperarea datoriei de care am amintit mai sus s-a dovedit a fi o operațiune destul de dificilă, căci abia la 1 februarie 1719, probabil ca urmare a repetate intervenții, fostul mare comis Mihai Cantacuzino, „fiul și moștenitorul răposatului domn Mihail Cantacuzino mare spătar” adeverea că, în urma cercetării „conturilor” dintre tatăl său și răposatul Nica Papa zaraful și fiul acestuia Panaioti, îi datora ultimului anumite sume de bani. Astfel, „în afară de restul asprilor pe care îi datorez lui chir Nica Papa zaraful”, comisul Mihail Cantacuzino recunoștea că mai are de plătit 3000 de aspri pentru 48 colete de ceară (a câte 125 ocale fiecare), bani ce urmau să fie primiți de Panaioti la Veneția de la Nicola Caragiani, unde fusese trimisă ceara pe socoteala lui Nica Papa. La această sumă se

⁴⁶ BAR, Doc. ist., DCCCXXVII/10; vezi Anexa nr. 2, *infra*.

⁴⁷ Un oarecare „Χριστόφορο Ρίζο από την Βλαχία” (*Hristoforo Rizo din Valahia*) este menționat în testamentul mitropolitului de Filadelfia Gavril Seviros, care își avea reședința pe lângă Comunitatea Greacă din Veneția, în 1622. Seviros cerea să i se restituie lui Rizo ultimii 6 ducați, ceea ce poate însemna că beneficiarul avea obiceiul să dea bani cu împrumut: Arist. Stergellis, *H Διαθήκη του Γαβριήλ Σεβήρου (1616) και η ρύθμιση των χρεών του (1617-1647)*, în „Θησαυρίσματα”, 6, 1969, p. 196. Este greu de spus dacă acest Rizo este același cu tatăl lui Ioan Riso (Rizo) de la 1717.

⁴⁸ C. Esarcu, *Documente istorice inedite descoperite în arhivele din Veneția*, în **RIAF**, II/1, 1883, nr. 6-9, p. 151-153; Cr. Luca, *op. cit.*, p. 324-325.

mai adăugau alți 2709 groși vechi; și în acest caz, emitentul actului decidea ca banii să fie restituiți lui Panaioti tot prin intermediul lui Nicola Caragiani, indiferent dacă acesta se afla „fie aici în Valahia, fie la Veneția”, deoarece „este datorie adevărată a tatălui meu”. În finalul actului, contrasemnat și de alți martori – printre care regăsim pe mitropolitul Mitrofan și pe Gheorghe, fiul lui Vasile abagiul, etc. –, comisul Mihail Cantacuzino preciza însă că mai sus-amintita datorie nu putea fi achitată din banii pe care tatăl său îi lăsase în favoarea spitalului ce funcționa pe lângă mănăstirea Colțea („spre mila săracilor de la spital”)⁴⁹. În ciuda acestei recunoașteri, datoria încă nu fusese stinsă la 21 martie 1722, când comisul Mihail Cantacuzino dădea un nou act, probabil chiar în prezența lui Panaioti, aflat în țară în acel moment. De această dată, emitentul îl împuternicea nu numai să verifice socotelile afacerilor pe care Nicola Caragiani le derulase cu „răposatul meu tată, marele spătar, dumnealui Mihai Cantacuzino”, dar îi acorda și libertatea de a ridica banii datorăți din cei depuși la „banca publică” din Veneția⁵⁰, lucru care s-a și întâmplat în realitate, după cum reiese dintr-o scrisoare adresată la 17 decembrie 1726 de acesta episcopilor spitalului de la mănăstirea Colțea. Din cele consemnate, aflăm detalii despre banii trimiși episcopilor de la Colțea prin intermediul lui chir Sava Stoia, cât și despre motivele care au stat la baza deciziei lui Nicola Caragiani de a oferi o anumită sumă de bani lui Ieromnimon, reprezentant și totodată rudă apropiată (cumnat) a lui Panaioti, în contul datoriei pe care spătarul Mihai Cantacuzino o avea față de acesta din urmă. Printre altele, Nicola Caragiani ținea să reamintească episcopilor de la Colțea că a fost obligat să facă acest lucru, după ce în prealabil se consultase și cu avocații, deoarece „chir Panaiot zaraful a trimis scrisoare din partea moștenitorului și a adeverit datoria părintească”, dar și urmare a faptului că „în aceste locuri și oriunde în lume nu poate nicicum cineva să facă milostenii din ceea ce aparține altora”. Mai mult, el preciza episcopilor că în ciuda sugestiilor sale, răposatul spătar Mihai Cantacuzino nu depusese banii spitalului într-un depozit special – ceea ce i-ar fi pus la adăpost de o posibilă revendicare. Apoi semnala că jupân Panaioti, după cum îl cunoșteau și destinatarii, de altfel, „nu este un om care să renunțe ușor” la ceea ce i se cuvenea. În situația în care nu erau convingși de cele expuse în scrisoarea sa, Nicola Caragiani le recomanda să consulte ei înșiși „pe

⁴⁹ BAR, Doc. ist., DCCCXXVI/3; vezi Anexa nr. 3, *infra*.

⁵⁰ N. Iorga, *Studii și documente*, IV, p. 85.

avocați, ca să vă scoată din această situație zadarnică”. Le sugera totodată că „boierul comis”, adică fiul spătarului Mihai Cantacuzino, poate să compenseze pierderea financiară suferită de spital închinându-i „vreun bun imobiliar”⁵¹.

În ciuda diferendului pe care ruda lor apropiată, comisul Mihai Cantacuzino, l-a avut cu Panaioti, în ianuarie 1725, pe când se aflau în exil la Viena, Răducanu și Constantin Cantacuzino (fiii fostului domn Ștefan Cantacuzino și nepoții stolnicului Constantin Cantacuzino) recurgeau și ei la serviciile acestuia. Atunci l-au numit reprezentant al lor pe lângă Republica Venetiei („agente presso la Serenissima Repubblica di Venezia”), în locul unui anume Sava, acordându-i puteri depline pentru a acționa în interesul lor în raporturile cu diverși oameni de afaceri și cu autoritățile locale⁵².

În afara acestor detalii, referitoare la relațiile mai mult sau mai puțin tensionate cu membrii familiei Cantacuzino, despre Panaioti mai știm că în cursul anului 1719, închina la biserica Stelea, unde se aflau înmormântați tatăl și bunica paternă, o candelă de argint, cel mai probabil prin intermediul unui cunoscut al său⁵³. Știm de asemenea că în 1720 semna, alături de alți compatrioți și rude ale sale – precum „Anastasio Careiani” (nepotul lui Nicola Caraiani, care era vărul soției lui Panaioti), „Eustachio Alfansi” și „Pano di Gerolamo”, acesta din urmă fiindu-i cumnat –, o scrisoare adresată dogelui Venetiei prin care se cerea suprimarea Consulatului din insula Corfu⁵⁴.

Peste doi ani, Panaioti se afla a în Țara Românească, unde a reușit, printre altele, să rezolve și diverse probleme patrimoniale. Chiar în primele zile ale lunii aprilie, el vindea lui Radul săpunarul, pentru suma de 230 de taleri vechi, una din cele două prăvălii pe care le avea în

⁵¹ BAR, Doc. ist., DCCCXXVI/8; vezi Anexa nr. 5, *infra*.

⁵² N. Iorga, *Documente privitoare la familia Cantacuzino*, București, 1902, nr. LXXXIII, p. 192-193; Cr. Luca, *op. cit.*, p. 316.

⁵³ *Inscripțiile medievale ale României*, I, *Orașul București*, vol. 1 (1395-1800), întocmit de Alexandru Elian (coord.), Constantin Bălan, Haralambie Chircă, Olimpia Diaconescu, Edit. Academiei Române, București, nr. 341, 1965, p. 358. Identificarea donatorului cu Panaioti, fiul lui Nica Papa zaraful, aparține lui Matei Cazacu, *Cum a fost ucis Antim Ivireanul*, p. 684.

⁵⁴ Z.N. Tsirpanlis, *Γιαννιώτες έμποροι και εμπορική πολιτική της Βενετίας (1720-1721)*, în *Χαριστέιον Σεραφείμ Τίκα Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδος*, Tesalonic, 1984, p. 483-484; L. Cotovanu, *Chi „finanziò” gli studi a Padova*, p. 308-309, nota 79.

București („care easte den josul prăvălii lui Sveai Ghiorghe celui Vechi...den Ulița cea Mare până în zidul cel domnescu”)⁵⁵. Spre sfârșitul aceluiași an, este rândul clucereasei Despina Topliceanul, împreună cu cei trei feciori ai ei, să-i cedeze, după ce în prealabil Panaioti le iertase din „dobândă și den capete...cunoscând neputința noastră”, partea de moșie ce o stăpâneau la Codrești, fiind altfel stinsă o mai veche datorie a soțului ei⁵⁶.

După o absență de aproape nouă ani, perioadă în care știm că fiind la Veneția purta corespondență cu cumnatul său Balanos Ieromnimon⁵⁷, Panaioti revine în Țara Românească unde, la 3 iulie 1731, se judecă cu Sima mare cămăraș de Ocnă și Dimitrie cupețul Lehliul, în fața lui Iordache Crețulescu mare vornic și Manolache Lambrino mare logofăt, având câștig de cauză. Din cartea de judecată emisă de cei doi mari boieri reiese că Panaioti oferise cu mai mult timp înainte suma de 700 de taleri unui compatriot al său, Statie Alfangiul⁵⁸, bani cu care respectivul „s-a amestecat...la slujba ocnelor”. Statie nu a putut restitui banii până în momentul morții, când l-a numit epitrop al averii sale pe „un Andrei neguțătorul de Ianina”; cum Andrei însă a fost nevoit să plece din țară, îl numise epitrop al averii lui Statie Alfangiul, în locul său, pe vărul său Panaioti, părăndu-i-se a fi „om de ispravă și drept”; așa va fi reușit să-și recupereze datoria⁵⁹. Din informațiile identificate de N. Iorga în arhivele de la Budapesta, se poate presupune că Panaioti a rămas în țară și în anii imediat următori⁶⁰, cel puțin până în 1734⁶¹, moment după care avem despre el doar știri indirecte⁶².

⁵⁵ DANIC, Mănăstirea Zlătari, XVII/3; vezi anexa 4 *infra*.

⁵⁶ N. Iorga, *Studii și documente*, IV, nr. LXXIV, p. 79-80.

⁵⁷ La 1732, Balanos Ieronimon i se adresează lui Panaioti, într-o scrisoare ca unui frate: N. Iorga, *op. cit.*, p. 85, nota 1; L. Cotovanu, *loc. cit.*

⁵⁸ Pentru negustorul Statie Alfangi (Alfantzis) de la Ioannina, vezi L. Cotovanu, *loc. cit.*

⁵⁹ N. Iorga, *Studii și documente*, IV, p. 83. Referitor la această afacere, a se vedea și celelalte acte amintite de N. Iorga (*ibidem*, p. 86, notă). Faptul că Andrei de la Ioannina era vărul lui Panaioti este amintit într-o scrisoare din 25 mai 1731, prin care acesta din urmă arăta că, fiind el lăsat epitrop de către Andrei, pentru a lua sarea de la Oltenița, o vinde acum unui negustor, în prezența lui Ioanichie de Stavropoleos și a altora: N. Iorga, *loc. cit.*

⁶⁰ În martie 1732, într-o scrisoare, el amintea despre prezența la București a patriarhului de Ierusalim, iar în 1733 purta corespondență cu Mihai Caragiani. În același an, la 1 septembrie, domnul Grigore Ghica poruncește boierilor hotarnici luați de „Panait

Ultimele asemenea știri ne sunt oferite de două documente, ambele din anul 1738. Din primul dintre ele, emis la București pe 1 martie 1738, se vede că Panaioti a trecut la cele veșnice nu cu mult timp înainte de momentul redactării. Acesta este în fapt un înscris al negustorului Teodor Iane⁶³, cu care el se aflase în legături de afaceri în ultima parte a vieții. Actul înregistrează zapisele diverșilor datornici ai lui Panaioti, care fuseseră predate egumenului de la mănăstirea Stavropoleos, specificându-se în fiecare caz numele, suma datorată și zălogul depus⁶⁴. Câteva luni mai târziu, mai exact la 8 octombrie 1738, cele două fiice ale lui Panaioti aflate la Ioannina, Alexandra⁶⁵ și Elena, îl numeau epitrop al lor pe același Teodor Iane, care urma să meargă la București ca „să aducă la îndeplinire, acolo sau oriunde va fi nevoie, toate cele ce i le încredințăm prin prezenta împuternicire”. Mai întâi, Teodor Iane trebuia să recupereze zapisele moșiilor și „orice alt lucru care a fost al răposatului nostru tată”, dintre care reținem aici hrisovul domnesc referitor la moșia Fundeni, „care i-au fost date răposatului nostru tată, chir Panaioti, de către moștenitorii răposatului boier, chir Mihali spătarul” (actul se afla la egumenul de la Stavropoleos), și „actele casei și ale moșiei Topliceni”, aflate la o slujnică a tatălui lor. De asemenea, epitropul era însărcinat să recupereze o serie

cupeț, snă Nicăi zaraful” să-i aleagă cei 500 de stânjeni de moșie „câștigați” la Codrești (N. Iorga, *Studii și documente*, IV, p. 84-85, nota 1).

⁶¹ În 4 iulie 1734, Teodor Ioan din Ioannina îl anunța că s-a întors de la Veneția cu un important transport de mătase (N. Iorga, *op. cit.*, p. 85, nota 1), iar într-un document din 10 decembrie 1734, feciorii lui Asan mare sluger vindeau mitropolitului Ștefan un loc de casă lângă mănăstirea Sf. Ecaterina din București, aflat lângă cel al „jupânului Panait, feciorul Nicăi zaraful” (G. Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București (1634-1800)*, Edit. Academiei Române, București, 1982, nr. 134, p. 166-168).

⁶² Nu trebuie să excludem nici posibilitatea ca Panaioti, aflat la o vârstă înaintată, să fi decis să se retragă la Ioannina, locul de origine al familiei sale și de unde, după cum vom vedea în cele ce urmează, cele două fiice ale sale emiteau, în 1738, un act de împuternicire. De asemenea, în lumina acestor noi informații, nu se mai poate susține identitatea, pe care am presupus-o cu altă ocazie (Gh. Lazăr, *În umbra puterii*, p. 627-628), dintre Panaioti, fiul lui Nica Papa zaraful, și negustorul Panaioti Hagi Nicu, acesta din urmă atestat în documente începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

⁶³ Teodor Iane (Theodoros Ioannis) din Ioannina era unul din partenerii de afaceri ai lui Panaioti, așa cum o arată unele frânturi din corespondența lor (N. Iorga, *Studii și documente*, IV, p. 85, nota 1).

⁶⁴ DANIC, Mănăstirea Stavropoleos, XXVII/78; vezi Anexa nr. 6, *infra*.

⁶⁵ Ea a devenit soția lui Nicolae Glykis, ultimul descendent pe line masculină a acestei importante familii de tipografi: vezi bibliografia citată la nota 22, *supra*.

de bunuri depuse zălog tatălui lor – „contășul boierului Bărbuceanu postelnicul” (era nepotul de fiică al spătarului Mihai Cantacuzino), „cerceii căpitanului Anastasie” sau „tâmbarul de pânză al popii Ghinea” – , să primească cheile cufărului depus spre păstrare la biserica Stelea, în vederea întocmirii unei evidențe a lucrurilor aflate în el, apoi să „cerceteze” în legătură cu un mărgăritar zălogit de tatăl lor la chir Costandin Chiza⁶⁶.

În acest moment al cercetării noastre nu avem știri despre modul în care Teodor Iane a încercat să recupereze mai sus-amintitele bunuri ale lui Panaioti rămase în Țara Românească și nici dacă a reușit să ducă la bun sfârșit misiunea încredințată. Prin urmare, nu știm nici dacă cele două fiice ale răposatului, Alexandra și Elena, au intrat vreodată în posesia moștenirii părintești.

Chiar dacă absența urmașilor masculini la nivelul celei de-a treia generații nu mai face posibilă o analiză a evoluției în timp a familiei lui Nica Papa zaraful, exemplul său este unul dintre cele mai interesante și reprezentative totodată pentru istoria socială și economică a negustorimii din Țara Românească. Ajuns aici, spre sfârșitul secolului al XVII-lea, într-un context despre care documentele nu ne oferă prea multe informații, Nica Papa a devenit în scurt timp, cu ajutorul partenerilor săi de afaceri – cu mulți dintre ei chiar înrudit – din orașul lagunelor, unul din principalii furnizori de produse venețiene de lux nu numai pentru familia domnului, dar și pentru cele ale marilor boieri. Pe lângă aceste strânse legături comerciale, buna cunoaștere a mediului economico-financiar venețian constituie un al doilea motiv pentru care atât domnul, cât și membrii familiei de boieri Cantacuzino, au apelat la serviciile lui Nica Papa pentru a depune, spre mai mare siguranță, diverse sume de bani la Zecca. Se poate spune fără nici o rețineră că Nica Papa a fost unul din acei „negustori bancheri” de la răscrucea secolelor XVII–XVIII, aparținând unei restrânse categorii socio-pofesionale încă puțin cunoscute în cazul țărilor române din acea epocă.

După dispariția lui Nica Papa, în a cea de-a doua parte a anului 1716, afacerile au fost continuate de singurul său descendent pe linie masculină, Panaioti, care însă, spre deosebire de tatăl său, a preferat să-și desfășoare activitatea comercială în cea mai mare parte a timpului la Veneția. În Țara Românească, Panaioti este atestat doar episodic,

⁶⁶ DANIC, Mănăstirea Stavropoleos, XXVII/83; vezi Anexa nr. 7, *infra*.

încercând fie să înstrăineze diverse bunuri achiziționate de-a lungul timpului de tatăl său, fie să recupereze sume de bani de la diverși datornici. Aflat la o vârstă ce nu-i mai permitea să se implice prea mult în afaceri, dar și în lipsa unor descendenți masculini, Panaioti decide, cel mai probabil după 1735, să se retragă în orașul de origine a familiei, la Ioannina, de unde, în 1738, cele două fete ale sale încercau la rândul lor să recupereze unele datorii și bunuri ale tatălui lor.

ANNEXE

1

1716 iunie 1, București

/f 1r/ Ἰσον τῆς διαθήκης τοῦ μακαρίτου κὺρ Νίκου Παπᾶ σαράφη
† Κύριε Ἰσο>ῦ Χριστὲ βοήθει μοι

Ἐπειδὴ τοῦ ἀν<θρῶπ>ίνου γένους αἱ ἡμέραι ὡσεὶ χόρτος, καὶ ὡσεὶ ἄνθος εἰσὶ τοῦ ἀγροῦ, καὶ οὐκ οἶδε πότε ἦρθει τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, διὰ τοῦτο κᾶγὼ ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ ἀνάξιος δοῦλος τοῦ οὐρανόυ Θεοῦ, ἔχωντας ἀείποτε πρὸ ὀφθαλμῶν μου τὴν μνήμην τοῦ θανάτου ὡς χριστιανὸς, καὶ βλέπωντας καὶ τὰς ἐταῦτα καθημερινὰς στενοχωρίας, καὶ ὑπὲρ δύναμίν μου ἀπαιτήσεις τῆς αὐθεντίας, καὶ συνεχεῖς φυλακὰς, καὶ τὸν ἐκ τούτων τῶν στενοχωριῶν ἐνδεχόμενον κίνδυνον τῆς ζωῆς μου, ἀπεφάσισα ἐν ὅσῳ ἔχω τὰς φρένας μου σώας καὶ ὑγιεῖς, νὰ διευθετήσω τὰ κατ' ἐμὲ, ὡς πρέπει τοῖς χριστιανοῖς, διὰ νὰ εἶμαι πάντοτε καὶ κατὰ πάντα ἔτοιμος εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἐξόδου μου. Δέομαι τοίνυν πρῶτον μετὰ δακρῶν τοῦ ἐλεήμονος Θεοῦ, νὰ συνχωρήσῃ ὡς φιλάν<θρῶπ>ος τὰ πολλὰ μου ἁμαρτήματα, ὅσα ἐν γνώσει, ἢ ἀγνοίᾳ ὡς ἀν<θρῶπ>ος ἐπλημέλῃσα. β^{ov}. καθηγετεύω καὶ πάντας τοὺς γνωστοὺς φίλους, ξέν[ους] τε καὶ συγγενεῖς μου νὰ μὲ συνχωρήσωσιν εἰς ὅσα κατὰ καιροὺς ἢ τοὺς ἔπτ[αι]σα, ἢ τοὺς παρεπίκρανα, διὰ νὰ συνχωρήσῃ καὶ ὁ πανοικτίρμων Θε<εδ>ς τὰ ἐκεῖνων ὀφειλήματα. γ^{ov}. συγχωρῶ κᾶγὼ ἐξ ὅλης μου τῆς ψυχῆς μικροὺς καὶ μεγάλους ὁμοπίστους μου, ὅσους κατὰ καιροὺς ἢ μὲ παρεπίκραναν, ἢ μὲ ἐξη μίωσαν. δ^{ov}. καὶ τελευταῖον ἐπειδὴ ὁ μέγας Θεὸς ἐχαρίσατό μοι υἱὸν γνήσιον, καὶ ἐκ τῆς ὀσφύος μου τοῦ ἐπιφέροντα τὴν παροῦσαν ἐνυπόγραφον διαθήκην μου, Παναγιώτην τοῦνομα, ὅστις κατὰ φυσικοὺς καὶ γραπτοὺς νόμους εἶναι ἀναντιρρήτως καὶ γνήσιος κληρονόμος ἀπάσης τῆς θεόθεν παρευρισκομένης περιουσίας μου, ἰδοῦ κᾶγὼ πρῶτον ἐπεύχομαι αὐτῷ π<ατ>ρικῶς καὶ φιλοστόργως ἐπίδοσιν ψυχικὴν καὶ σωματικὴν, εἶτα ὡς κληρονόμον μου τὸν ἀποκαθιστῶ καὶ ἰδίόν μου ἐπίτροπον καὶ καθολικὸν οἰκοκύριον τόσον εἰς ὅσα ἄσπρα ἔχω ἐδῶ εἰς Βουκουρέστιον, ὅσον καὶ εἰς ὅσα ἄσπρα ἔχω εἰς Βενετίαν εἰς χεῖρας τοῦ ἀκριβοῦς φίλου μου κὺρ Νικολάου Καραϊωάννου, καὶ εἰς ὅσα ἄσπρα ἔχω βαλμένα εἰς τὴν Τζέκκαν, καὶ εἰς κάθε κινήτῳν, καὶ ἀκίνητῳν πρᾶγμά μου ἐκ τῶν ὁποίων μου ἄσπρων, καὶ κινήτῳν

πραγμάτων μου, ἰδοὺ ἐνταῦθα τὸν διορίζω ῥητῶς /f 1v/ ῥητῶς τί νὰ δώση ἐλεημοσύνας μετὰ θάνατόν μου εἰς ἱερὰ τεμένη χάριν ψυχικῆς σ<ωτι>ρίας μου: καὶ τί νὰ δώση μετὰ παραδρομὴν ἑνὸς χρόνου τῆς ἀποβιώσεώς μου τοῖς λοιποῖς συγγενέσι, καὶ τῇ θυγατρὶ μου Μαργαρίτα.

Ἄφίνω λοιπὸν πρῶτον εἰς τὸν ἅγιον Τάφον γρόσια διακόσια: εἶτα τοῦ ἁγίου Οὐγγροβλαχίας γρόσια ἑκατὸν διὰ ἓνα σαρανταλείτουργον. Τοῦ ἁγίου Πωγωνιανῆς κὺρ Εὐθυμίου συμπατριώτου μου γρόσια πενήκοντα, νὰ μὲ μνημονεύη. Εἰς τὰ μοναστήρια ἐδῶ τοῦ Βουκουρεστίου νὰ μοιρασθῶσι γρόσια διακόσια: καὶ εἰς τὰ μοναστήρια τῆς π<ατ>ρίδος μου γρόσια διακόσια. ἀφίνω καὶ τῷ πανιερωτάτῳ μ<ητ>ροπολίτῃ ἁγίῳ Ἰωαννίνων κ<υρί>ῳ Ἱεροθέῳ γρόσια ἑκατὸν, νὰ κάμη ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτολοῦ ἐν σαρανταλείτουργον, καὶ νὰ συγχωρήσῃ τὴν μερικὴν λογοτριβὴν, ὅπου ἐμεσολάβησεν ἀναμεταξὺ μας περὶ τῆς ὑποθέσεως τῆς ἀνυποτάκτου θυγατρὸς μου Μαργαρίτας. Τῇ ὁποῖα ἀγκαλὰ μετὰ θάνατόν μου, νὰ τῆς ἀφήσω οὔτε πολλὸν, οὔτε ὀλίγον, δὲν ἦτον δικαίον, ὡσὰν ὁποῦ, οὐ μόνον διατὶ τὴν ἐπροίκησα εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πρώτου τῆς γάμου πρὸς αὐτάρκειαν, καὶ κατὰ τὴν δύναμιν ὅπου εἶχα, καὶ παρέλαβε καὶ πάσαν τὴν τῆς προικὸς περιουσίαν τῆς μ<ητ>ρός τῆς, τῆς ἐμῆς γυναικὸς (φημί) Ἀλεξάνδρας, ἀλλὰ διατὶ καὶ παρὰ γνώμην μου εἰσήλθεν εἰς δευτέρου γάμου κοινωνίαν μετὰ τοῦ Κώστα Μπουλιάρη, ἀθελήσασα καὶ καταπατήσασα π<ατ>ρικὴν ἐντολήν: ἐπειδὴ ὅμως ὡς μέρος ἀσθενὲς ἔπαισε, καὶ ἠπατήθη, ἐγὼ παρακινούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ π<ατ>ρικοῦ φίλτρου, καὶ ὑπὸ τῶν δύο πν<ευματ>ικῶν πατέρων μου, ἰδοὺ ὀλοκαρδίως συγχωρῶ τὸ παισίματά τῆς, καὶ διὰ κυβέρνησίν τῆς τῆς ἀφίνω καὶ δύο χιλιάδας γρόσια: καὶ εἰ μὲν φανῆ κἂν τῶρα ὑπήκοος τοῦ π<ατ>ρικοῦ τῆς διορισμοῦ, νὰ τῆς δοθοῦσι μετὰ τῆς εὐχῆς μου, καὶ νὰ τῆς τὰ αὐξήσῃ ὁ κ<ύριος>: εἰ δὲ πάλιν διτρωπῆσῃ, καὶ ἐνοχλήσῃ τὸν ἀδελφόν τῆς διὰ παρακινήσεως φιλοταράχων προσώπων, νὰ εἶναι ἀπόβλητος, καὶ ἡστερημένη ἐκ πάσης περιουσίας μου μέχρι καὶ ὀβολοῦ, ὡσὰν ὁποῦ αἱ τῶν ἀγνωμόνων καὶ ἀπειθῶν δωρεαὶ νομίμως μετατρέπονται, καὶ μεθίστανται. ἀφίνω καὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου δήμου γρόσια διακόσια, τὰ ὁποῖα νὰ δοθοῦσιν ἐτέρῳ τινὶ προσώπῳ, νὰ τὰ πραγματεύεται, διὰ νὰ φροντίξῃ τὰ πρὸς ζωοτροφίαν του, ὡσὰν ὁποῦ ἐκεῖνος εἶναι ἄχρηστος καὶ ἀφελής. ἀφίνω καὶ ταῖς ἀδελφαῖς μου, τὴν μὲν Δέσπον γρόσια ἑκατὸν, τῆς δὲ Τζάντον γρόσια ἑκατὸν, καὶ τὴν Ἄσπρην γρόσια ἑκατὸν. Τοῦ δὲ ἀνεψιοῦ μου /f 2r/ (ψιοῦ μου) Νίκου υἱοῦ τῆς τζάντας γρόσια πενήντα, καὶ τοῦ ἀναστασίου υἱοῦ τῆς Ἄσπρης γρόσια πενήντα, καὶ τῆς Παπαπρόκενας γρόσια εἴκοσι. Ἄφίνω καὶ τῆς παμφιλτάτης μου νύμφης Λάμπρος μίαν ἄλεισον μαλαγματένιαν, καὶ μίαν ἄρμαθίαν φλωρία μικρὰ μετὰ μεγάλων διακόσια σαράντα, καὶ δύο καίδεκα δακτυλίδια διάφορα, ἐν ἐγκόλπιον μικρὸν, καὶ βραχιόλια μαλαγματένια μετὰ πετραδίων ῥουμπίων. ἀφίνω καὶ τῆς ἐγγονῆς μου Ἀλεξάνδρας μίαν ἄρμαθίαν φλωρία δεκαρία, πεντάρια, καὶ κοχιαστὰ μικρὰ μετὰ μεγάλων διακόσια: βραχιόλια μαλαγματένια, καὶ ἕξη ζυγαῖς σκουλαρίκια μικρὰ μετὰ μεγάλων, καὶ ἕτερα λιανικὰ ὅπου εἶναι εἰς τὸ σεντούκιόν μου. † ἀφίνω καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς στέλιας, ἔνθα ἐνταφιάσθη ἡ μ<ητ>ήρ μου, καὶ εἶναι νὰ ἐνταφιαστῶ καὶ ἐγὼ, γρόσια πενήκοστα, διὰ νὰ κάμη ὁ υἱός μου ἀργυρὰς κανδύλας, νὰ ἀφιέρωσῃ καὶ μίαν ἱερὰν στολὴν διὰ μνημόσυνόν μου, χωρὶς τοῦ πολυελαίου, ὅπου ἐγὼ ἀφιέρωσα. ἀφίνω καὶ τοῦ πν<ευματ>ικοῦ μου κὺρ

Παρθενίου ἄνευ τοῦ σαρανταλειτούργου γρόσια εἴκοσι. νὰ πληρωθῆ καὶ ἡ ῥόγα τῶν δουλευτάδων μου καὶ μὲ μερικὴν χάριν. νὰ δοθῆ καὶ τὸ ἐνταῦτα ὀσπίτον μου ὁποῦ ἠγόρασα παρὰ τοῦ ἁγίου Οὐγγροβλαχίας κύρ ἀνθίμου τῆ ψυχοπαίδα μου Ντίγκα, καὶ νὰ προικισθῆ κατὰ τὴν παραγγελίαν μου. Αὐτὰ λοιπὸν, [ὁποῦ] σώας τὰς φρένας μου ἔχοντας διατάσσω, τὰ μὲν τῶν ἐλεημοσυνῶν νὰ τὰ τελειώσῃ ὁ υἱός μου καὶ ἐπίτροπός μου Παναγιώτης εὐθύς μετὰ τὴν ἀποβίωσίν μου, ὡς ἀναγκαιότερα: τὰ δὲ λοιπὰ μετὰ παραδρομὴν ἐνὸς χρόνου, ὅσον νὰ συναχθῆ τὸ τίποτές μου, ὁποῦ εἶναι διασκορπισμένον εἰς ἓνα μέρος καὶ ἄλλο. ὅθεν εἰς ἐνδειξίν καὶ ἐπιβεβαίωσιν ταύτης τῆς ἀβιάστου καὶ οἰκειοθελοῦς διαθήκης μου, ἰδοὺ ἐνώπιον τῶν πνευματικῶν πατέρων μου, καὶ ἐτέρων ἀξιολίτων καὶ χρησίμων προσώπων ἰδιοχείρως ὑπέγραψα, καὶ τὴν ἐγχείρισα τῷ παμφιλτάτῳ μοι ὑἱῷ, καὶ γνησίῳ μου ἐπιτρόπῳ, διὰ νὰ εἶναι ἀσφαλῆς, καὶ μόνιμος, καὶ ἀκαταξήτητος ἐν παντὶ κριτηρίῳ δικαιοσύνης. ὅστις δὲ τῶν χρ[ι]στιανῶν Θεὸν μὴ φοβούμενος, βουληθῆ ἐμμέσως, ἢ ἀμέσως νὰ ἀνατρέψῃ, καὶ] νὰ συγχίση, καὶ νὰ παραχαράξῃ τὰ παρ' ἐμοῦ καλῶς, καὶ κατ' ἀρέσκειάν μου διορισθέντα, νὰ ἔχη τὸν μέγαν, καὶ ζῶντα, καὶ ἰσχυρὸν Θεὸν πολέμιον καὶ ἐν τῷδε τῷ μετὰ σώματος βίῳ, καὶ ἐν τῷ

/f 2v/ μελλόντι.

ἀμὴν, ἀμὴν, ἀμὴν. αψι'. ἰουνίου α'. ἐν βουκουρεσίῳ.

† Νίκος Παπᾶ σαράφης βεβαιῶνω τὰ ἄνωθεν.

† ὁ Πωγωνιανῆς Εὐθύμιος μάρτυς.

† Μωϋσῆς ἱερομόναχος καὶ πρῶην πν<ευματ>ικὸς αὐτοῦ βεβαιῶ τὰ ἄνωθεν.

† Παρθένιος ἱερομόναχος καὶ πν<ευματ>ικὸς αὐτοῦ βεβαιῶ τὰ ἄνωθεν.

† Ζαχαρίας Μακρῆς μάρτυρας.

† Πάνος Τομαρὰς μαρτυρῶ.

† Γεώργιος Τραπεζούντιος Ὑπομενᾶς ἱατροφιλόσοφος μάρτυς.

† Σταῦρος Μουλαίμης ὁ ἱατρὸς μάρτυς.

† Θεοδωρῆς Καρακαδὰς μάρτυρας.

† Κωνσταντίνος Βασίλει ἀμπατζῆ μάρτυρας.

† ὁ γράφας ταύτην τὴν διαθήκην γραμματικὸς Παναγιώτης μάρτυς.

Μαρτυρῶ ἐγὼ Ἰωάννης ἱερεὺς ὁ Ἀβράμιος, πῶς ἡ παροῦσα εἶναι ἴσον ἀπαράλλακτον τῆς νομίμου Διαθήκης τοῦ μακαρίτου <κυρίου> Νίκου Παπᾶ σαράφη.

† ὁ Πωγωνιανῆς Εὐθύμιος μαρτυρεῖ ἴσον εἶναι τῆς πρωτοτύπου διαθήκης

† Μάνος Αποστολου μαρτιρο πως ηνε ησος της διαθικης

† Γεώργιος τοῦ βασίλει ἀμπατζῆ μαρτηρῶ πὸς εἶναι ἴσον ἀπαραλακτον τῆς Δια //

θηκης τοῦ μακαριτου νικου παπᾶ σαράφη

† Σταθις Ντεντου μαρτιρο πως ηνε ησον ἀπαραλακτον τις καθολικης

διαθικης του ποτε μακαριτι κηρ νικου παπα σαραφη

Copia testamentului răposatului chir Nica Papa zaraful
† Domane Isuse Hristoase, ajută-mă

Deoarece zilele neamului omenesc sunt ca iarba, ca floarea câmpului, și nu vede când vine sfârșitul vieții lui, așa și eu, păcătosul și nevrednicul rob al Dumnezeului din ceruri, având în fața ochilor amintirea morții, în calitatea mea de creștin, și văzând și aceste nenorociri de toate zilele, și cererile domniei care sunt peste puterile mele, și neconținutele închisori, și primejdia pentru viața mea ce ies din aceste strâmtorări, am hotărât, cât mai am mințile neatînse și sănătoase, să rânduiesc ce este al meu, precum se cuvine să facă creștinii, pentru ca să fiu în orice moment și în toate pregătit la vremea sfârșitului meu.

În primul rând, trebuie, să-i cer cu lacrimi în ochi milostivului Dumnezeu, ca unui iubitor de oameni ce este, să-mi ierte multele păcate pe care le-am săvârșit ca om, fie cu bună știință, fie fără de vrere. În al doilea rând, îi implor pe toți prietenii mei cunoscuți, pe străini și pe rudele mele să-mi ierte toate cu câte le-am greșit sau i-am întristat de-a lungul timpului și să le ierte Dumnezeu și lor toate greșalele. În al treilea rând, îi iert și eu din tot sufletul pe cei de o credință cu mine, mici și mari, pe oricine m-a întristat sau mi-a dăunat de-a lungul vremii. În al patrulea și ultimul rând, deoarece marele Dumnezeu mi-a dăruit un fiu adevărat, din oasele mele, adică ale celui care întocmește diata de față, numit Panaioti, care, conform legilor naturale și scrise, este moștenitorul necontestat și adevărat al întregii mele averi, câtă se va găsi, iată că și eu, înainte de toate, îi doresc părințește și afectuos împlinire sufletească și trupească, apoi, fiindu-mi moștenitor, îl numesc să-mi fie și epitrop și stăpân deplin peste câți aspri am aici în București, dar și peste câți am la Veneția, în mâinile scumpului meu prieten chir Nicolae Caraiani, și peste aspri pe care îi am depuși la Zecca, și peste orice bun mișcător și nemișcător al meu, dintre care aspri și bunuri mișcătoare iată că îi arăt cu hotărâre prin prezenta ce milostenii să facă după moartea mea pe la sfintele lăcașuri, pentru pomnirea sufletului meu, și ce să dea, la un an după petrecania mea, celorlalte rude și fetei mele Margarita.

Las, așadar, în primul rând Sfântului Mormânt groși 200, apoi sfintei Mitropolii a Ungrovlahiei groși 100, pentru un sărindar. Sfinției sale de la Pogoniani, chir Eftimie, compatriotul meu, îi las 50 de groși, să mă pomenească. Mănăstirilor de aici din București [le las] să le împartă 200 de groși; și mănăstirilor din patria mea – groși 200. Las și preasfinției sale mitropolitului de Ioannina, chit Ierotei, groși 100, să facă pentru păcătosul de mine un sărindar, și să mă ierte pentru neînțelegerea care s-a iscat între noi în legătură cu povestea despre neascultătoarea mea fiică Margarita. Cu toate acestea, ar fi fost injust să-i las acesteia mult, puțin după moartea mea, nu numai pentru că am înzestrat-o la vremea primei ei căsătorii într-o îndestulare, și după puterile pe care le aveam, și primise și toată averea din zestrea mamei ei, a soției mele numite Alexandra, dar și pentru că a încheiat o a doua căsnicie, contrar voinței mele, cu Costa Buliaris, respingând și trecând peste porunca părințească; dar întrucât a greșit din slăbiciune și a regretat, apoi împins și de pornirea părințească, și de cei doi părinți spirituali ai mei, iată că îi iert greșala din toată inima, și pentru chivernisirea ei îi las și 2000 de groși; și dacă se va arăta și acum ascultătoare de punerea la cale părințească, atunci să i se dea după voința mea și să i le sporească și Domnul; iar dacă iarăși îl va încurca și îl va deranja pe fratele său prin acțiunile unor persoane răuvoitoare, atunci să fie îndepărtată și lipsită de

orice bun din averea mea și chiar și de bani, după cum este permis după lege să se schimbe și să se retragă darurile celor ingrați și neascultători. Las și fratelui meu Dima groși 200, care să se dea altei persoane să-i investească în comerț și să aibă grijă de întreținerea lui, întrucât el însuși este fără rost și neputincios. Las și surorii mele, Despei, groși 200, iar Tzantei groși 100, și Asprei groși 100; nepotului Nica, fiul Tzantei, groși 50 și lui Anastasie, fiul Asprei, groși 50 și pentru Papaprochena [soția/fiica lui Papaproca] groși 20. Las și preiubitei mele nurori Lambro un lanț de aur și o salbă de florini mici și mari, 240 de toți, și 12 inele diferire, un mic medalion și brățări de aur cu pietre de rubin. Las și nepoatei mele [de fiu] Alexandra o salbă de 200 de florini de zece, de cinci și piese scobite mici și mari, brățări de aur și 6 perechi de cercei mici și mari și alte lucruri de lână care se află în cufărul [sunduc] meu.

† Las și bisericii Stelea, unde este îngropată mama mea și unde voi fi inmormântat și eu, groși 50, pentru a-i face fiul meu candelă de argint, să închine și o sfântă odajdie, să fie pentru pomenirea mea, în afară de sfeșnicul pe care l-am închinat eu. Las și părintelui meu spiritual, chir Partenie, groși 20 pentru un sărindar. Să se plătească și leafa angajaților mei, cu oarecare recunoștință. Să se dea și casa pe care am cumpărat-o eu de la sfinția sa [mitropolitul] Ungrovlahiei, chir Anthim, fetei mele de suflet Tinca și să fie înzestrată după porunca mea.

Acestea poruncesc așadar, cât mai am mințile întregi, în legătură cu milosteniile, să le îndeplinească fiul și episcopul meu Panaioti îndată după moartea mea, după cum se cuvine. Cât despre celelalte, la trecerea unui an de la moartea mea, să se adune ce-i al meu de pe unde sunt împrăștiate.

Pentru credință și întărire a acestei diate ale mele, făcute fără constrângere și de bunăvoie, iată că am semnat cu mâna mea, de față cu părinții mei spirituali și alte cu obraze de încredere și de folos, și am transmis-o preaiubitului meu fiu și adevărat episcop, ca să fie în siguranță, nestrămutat și necontestat în fața oricărei judecăți. Oricare însă dintre creștinii netemători de Dumnezeu va dori, indirect sau direct, să pună la îndoială și să încurce și să falsifice cele rânduite de mine în bună ordine și după placul meu, să-l aibă pe marele și trăitorul și puternicul Dumnezeu împotriva lui, atât cât are viață în corpul lui, cât și în viitor. Amin, Amin, Amin.

1716, iunie 1, în București

† Nica Papa zaraful adeverez cele de mai sus.

† Al Pogonianeii Eftimie.

† Moise ieromonah și fost [părinte] spiritual al acestui adeverez cele de mai sus.

† Partenie ieromonah și [părinte] spiritual al acestuia adeverez cele de mai sus.

† Zaharias Makris martor.

† Panos Tomaras martor.

† Gheorghe din Trapezunt Hypomenas iatrofilosof martor.

† Stavros Moulaimis doctorul martor.

† Theodoris Karakadas martor.

† Constantinos al lui Vasilis abagiul.

† cel care a scris prezenta diată, grămăticul Panaioti, martor.

Mărturisesc eu, preotul Ioannis Avramios, că prezenta este copia fidelă a diatei legale a răposatului domn Nica Papa zaraful¹

† Al Pogonianeii Eftimie mărturisește că este copia originalului diatei¹
 † Manos Apostolos mărturisește că este copia diatei¹
 † Georgios al lui Vasilis abagiul mărturisește că este copia fidelă a diatei
 răposatului Nica Papa zaraful¹
 † Stathis Dedu mărturisește că este copia fidelă a diatei originale a răposatului chir
 Nica Papa zaraful¹.

Archivio di Stato di Venezia, *Documenti Greci (Copia del testamento 1 Iunio 1716 di Nico Papa saraf, fatto à Bucarest)*.
 Copie greacă, două file.

¹ Semnături autografe

2

1717 februarie 23, Veneția

«Τῶ εὐγενέστατῳ, καὶ χρησιμότατῳ πρώην στάρουστα κὺρ σερβάνῳ γεωργίου, καὶ τιμιωτάτῳ κὺρ μηχαλάκη μήχου, καὶ κὺρ τρανταφύλλῳ σπουδαίῳ, καὶ κὺρ σήμῳ ἀμπατζῆ τῷ ἡμετέρῳ μοι φίλῳ τὴν προσήκουσαν προσκήνησιν.

«Σήμερον τίμιόν σας ἔλαβον γράμμα ἰαννου<αρίου>: 20, καὶ βλέπων τὴν ὑγείαν σας ὑπερεχάρην· ἔτι ἐξ αὐτοῦ ἐκατάλαβα τὰ ὅσα μου γράφετε, ὁμοίως λαμβάνωντας, καὶ δύο σας γραφάς, τὰς ὁποίας τὰ ἔδωκα τῷ εὐγενεστάτῳ ἄρχ<ον> κυρίῳ κὺρ Νηκολάῳ Καραγι<ω>άννη, καὶ διὰ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἐκ στόματος τὰ εἶπα, καὶ θέλω ἀκόμη συντύχη παρακαλῶντας τον διὰ νὰ ἔχη /f 10v/ νὰ ἔχη τὴν ἐπιμέλειαν, μὰ πρέπει νὰ ἰξεύρετε ὅτι ἐδῶ πρέπει νὰ ἔλθουν γράμματα ευστατικά, καὶ ἐκεῖνα ὁποῦ νὰ εἶναι ὑπογεραμμένα, νὰ εἶναι γνωρισμένα αἱ ὑπογραφαὶ αὐτῶν, χάριν λόγου ὡσὰν ὁ θεοπροβλητος μητροπολίτης, ὡσὰν ὁ διδάσκαλος κὺρ ἰωάννης ἀβραάμ, ὁ κὺρ Κωνσταντῖνος Βασιλείου ἀμπατζῆ, καὶ πάγει λέγωντας, νὰ ἰξεύρουν ἐδῶ καθαρῶς τὰς αὐτῶν ὑπογραφὰς διὰ τὴν ὁποίαν ὑπόθεσιν μετὰ ταῦτα θέλει ἔχει τὴν ἀπόκρισιν ἀπὸ τὴν εὐγενείαν του καθαρῶτερον διὰ αὐτὰ μὲ ἐνθυμᾶσθε, καὶ ἐγὼ σὰς δουλεύω· διὰ τὰ ὅσα μοῦ θέλει ὁ μακαρίτης σπαθάρης κὺρ Μηχαήλ, καὶ ὁ ἐνδοξότατος υἱός του, δὲν φροντίζειται, ὅτι ὄντας αὐτοῦ μὲ ἔταξε πῶς δὲν ἔχη, καὶ βέβαια δὲν θέλω χάσει τὸ δίκαιόν μου, ὅτι ἔξω ἀπὸ τὴν σούμμαν, ὁποῦ μου χρεωστεῖ, ἰξεύρετε πόσῃ μεγαλωτάτην ζημίαν ἐλάβομεν περισσότερον ἀπὸ δέκα πουργεῖα ἄσπρα, ἢ καμώνεσθε πῶς δὲν τὰ ἰξεύρετε; βοᾷ τὸ δίκαιον ὅσον κατὰ μὲν εἰς τὴν ὑπόθεσίν σας θέλω προσπαθήσει, νὰ παρακινήσω τὸν ἄρχ<ον> κὺρ Νικόλαον Καραγι<ω>άννον· καὶ ὁ θ<εδ>ς εἶν αὐτοῖς βοηθός ἀπὸ βενετία·

1717/8: φεβρουαρίου 23^{την} εἰς τοὺς ὁρισμούς σας πάντοτε παναγιώτης νίκου σαράφης.

Către preanobilul și preafolositorul chir Șerban Gheorghiu fost staroste și preacinstitul chir Mihalachi Miha și chir Trandafir Spudeu și chir Sima abagiul, prietenul meu, închinăciune cuvenită.

Am primit azi cinstita voastră scrisoare, din 20 ianuarie, și văzând că sunteți sănătoși m-am bucurat; așadar, din aceasta am înțeles toate câte mi le scrieți, primind, de

asemenea, și două scrisori ale voastre pe care le-am dat preanobilului arhonte chir Nicolae Caraiane, iar despre această chestiune i-am relatat cu gura și mai vreau să-i vorbesc, rugându-l s-o ia asupra lui, numai că trebuie să știți că aici trebuie să vină scrisori bine întocmite, să fie semnate, semnatarii lor să fie cunoscuți, precum mitropolitul ales de Dumnezeu, precum, de exemplu, dascălul chir Ioan Avram, chir Vasile abagiul, cum ar veni, să se cunoască bine aici semnăturile lor; cu acestea, chestiunea dată se cuvine să aibă o tratare impecabilă din partea măriei sale; acestea mi le aduceți la cunoștință, iar eu vă servesc. Cât despre treaba pe care o are răposatul spătar Mihail, și preaslăvitul său fiu, cu mine, [Caraiane] nu se ocupă [de asta], căci mi-a zis că nu deține nimic de la el, iar eu, desigur, nu vreau să-mi pierd dreptatea; căci în afară de suma pe care [spătarul Mihai Cantacuzino] mi-o datorează, știți ce mare stricăciune am suportat, de mai mult de zece pungi de aspri; sau faceți că nu știți? Spuneți drept! În ce privește chestiunea voastră, mă voi strădui să-l conving pe arhonte chir Nicolae Caraiane. Dumnezeu să le vină acestora în ajutor.

Din Veneția, 1717/8, februarie 23, oricând la dispoziția voastră.

Panaioti Nica zaraful¹.

BAR, Doc. ist., DCCCXXVI/10.

Orig. grec, hârtie.

¹ Semnătură autografă.

Ἴσον ἀπαράλλακτον τοῦ πρωτοτύπου

Διὰ τοῦ παρόντος μου ἐνυπογράφου, καὶ ἐμμαρτύρου γραμματος φανερώνω ἐγὼ ὁ κάτωθεν ὑπογεγραμμένος υἱός, καὶ κληρονόμος τοῦ ποτὲ μακαρίτου κυρίου μηχαὴλ τοῦ καντακοξηνοῦ μεγάλου σπαθάρη, τὸ πῶς ἐθεώρησα τῶρα τοὺς λογαριασμοὺς ὅπου ἐπέρασαν μετὰ τοῦ ἄρχοντος μακαρίτου πατρός μου, καὶ μετὰ τοῦ ποτὲ μακαρίτου κὺρ νίκου παπᾶ σαράφη μὲ τὸν κὺρ παναγιώτην υἱὸν τοῦ κὺρ νίκου, καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ λοιπὰ ἄσπρα ὅπου χρεωστῶ τοῦ κὺρ νίκου παπᾶ σαράφη, τοῦ χρεωστῶ ἀκόμη καὶ τρεῖς χιλιάδες νέα ἦτι 3000: - ὅπου κάμνουν 48 κολέτα πρὸς 125 ὀκάδες τὸ φορτίον, τὸ ὅποῖον εἶναι ἀπὸ τὰ νέα ὅπου πάντα ἔστελνεν ὁ πατήρ μου εἰς τὸν κὺρ νικολὸν κα<ρα>γιωάννον μὲ τὸ μέσον τοῦ κὺρ νίκου παπᾶ σαράφη, τὸ ὅποῖον κερὶ ἐβάλλθη εἰς τὸν λογαριασμὸν τοῦ αὐτοῦ κὺρ νίκου, καὶ ἐπειδὴ ἐδιωρίσθη νὰ τὸ παραλάβῃ ὁ κὺρ νίκος, καθὼς καὶ τὸ κατάστιχον τοῦ μακαρί του πατρός μου διαλαμβάνει, τὸ πῶς ὅτι ἤθελε ξεκαθαρίσῃ, καὶ εἶναι ἐδικόν του, διὰ τοῦτο ὡς εὔλογον, καὶ δίκαιον χρέος, τοῦ ἔδωκα τὸ παρόν μου ἐνυπόγραφον, διὰ νὰ ἔχη τὴν ἐξουσίαν νὰ τὰ λαμβάνῃ ἀπὸ τὸν ῥηθέντα κὺρ νικολὸν καραϊωάννον εἰς τὴν βεντίαν, καθὼς τότε εἰς τὸν λογαριασμὸν ἐδιωρίσθησαν· διὰ δὲ τὰ ἐπίλοιπα ἄσπρα ὅπου ἔμειναν ὁ πατήρ μου¹ τοῦ χρεωστῆ κατὰ τὰς ἀποδείξεις τοῦ πατρός μου ὅπου κρατεῖ 2709 γρόσια παλαιὰ ἦτι δύο χιλιάδες ἑπτακόσια ἐνέα γρόσια παλαιά, πρὸς 8 λίτραις τὸ κάθε γρόσι· τοῦ ἔδωσα ἐξουσίαν νὰ ἔχη ἄδειαν νὰ τὰ πληρώνη τας ἀπὸ τὸ τίποτες τοῦ μακαρίτου πατρός μου ὅπου καὶ ἂν εὐρίσκωνται τόσον ἐδῶ εἰς τὴν βλαχίαν, ὅσον

εἰς τὴν βενετίαν· καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἀληθινὸν χρέος τοῦ πατρός μου, νὰ τὰ παραλάβῃ καὶ αὐτὰ ἐλεύθερα ὡσὰν νὰ εἶμιον καὶ ἐγὼ μόνος μου, καὶ νὰ μὴν ἠμπορῇ τις, νὰ τοῦ ἀντισταθῇ, οὔτε νὰ ἀμφιβάλλῃ εἰς αὐτὸν τὸν διορισμὸν ὁποῦ ἔκαμα, ὅτι δὲν θέλω οὔτε δίκαιον εἶναι νὰ ἀπομείνῃ βάρδος εἰς τὴν ψυχὴν² τοῦ πατρός μου τοῦ μακαρίτου· ὅθεν συμφώνως ὑπογράφομαι εἰς τὸ παρὸν μου καθέμπροσθεν πολλῶν ἀξιοπίστων μαρτύρων ὁποῦ ὑπεγράφησαν εἰς ἔδειξιν, καὶ ἀσφάλει // αν. αψιθ^ω, φευρουαρίου ι^{ης}.

† αὐτὸ τὸ χρέος πατρικὸν ὁποῦ μὲ τὸ ἴδιόν μου χέρει τὸ βεβαιῶνω, πῶς νὰ μὴν ἐγγίξῃ τὰ ἄσπρα ὁποῦ εἶναι ἀπὸ τὸν μακαρίτην τὸν πατέρα μου ἀφιερωμένα ἔλεος τῶν πτωχῶν τοῦ ὀσπιταλίου, καθὼς ἀληθεύει καὶ τὸ γράμμα τοῦ κῆρ παναγιώτου υἱοῦ εἰς τὸ χέρι μας: - βάλλωντες καὶ τὴν βοῦ καὶ τὴν βοῦλλαν μας: -

† Μηχαῖλ Καντακουζηνὸς πρῶην μέγας κόμισος βεβαιῶνω.

† ὁ Οὐγγροβλαχίας Μητροφάνης βεβαιοῖ.

† ὁ Βιθλεέμ Μαλαχίας μάρτυς.

Γεώργιος Βασιλείου μάρτυς.

† βασιλεῖς Ἀθανασίου μάρτυς.

Ἀναστάσιος Παπαφύλλος μαρτυρῶ τὸ παρὸν ἴσον ἐστὶ καὶ ἀπαράλλακτον τοῦ καθολικοῦ γράματος.

† Λάμπρος Δημητρίου μαρτυρῶ τὸ παρὸν ἴσον ἐστὶ, ἀπαράλλακτον τοῦ καθολικοῦ γράματος.

† Γεώργιος Θεοδώρου Τραπεζούντιος ἔγραψα, καὶ μαρτυρῶ ὅτι ἐστὶν ἴσον ἀπαράλλακτον τοῦ πρωτοτύπου.

Copie fidelă a originalului

Prin prezentul înscris și scrisoare de mărturie, eu, cel care am semnat mai jos, fiul și moștenitorul răposatului domn Mihail Cantacuzino mare spătar, arăt că am revăzut acum conturile pe care le-au avut boierul răposat tatăl meu și răposatul chir Nica Papa zaraful, împreună cu chir Panaioti, fiul lui chir Nica și, în afară de restul asprilor pe care îi datorez lui chir Nica Papa zaraful, îi mai datorez alții trei mii de aspri noi, adică 3000, care fac 48 de colete de câte 125 de ocale bucata, acestea fiind dintre cele noi, pe care tatăl meu le trimitea totdeauna lui chir Nicolae Caraiani prin intermediul lui chir Nica Papa zaraful, care ceară a fost trecută în contul acestui chir Nica. Și întrucât s-a hotărât ca să o primească chir Nica, după cum arată și catastiful răposatului meu părinte prin care căuta să achite <datoria>, și deci ea este a lui, pentru această datorie adevărată și justificată, i-am dat prezentul înscris al meu, ca să aibă putere a o primi de la numitul chir Nicolae Caraiani la Veneția, după socoteala de atunci.

Cât despre restul asprilor care au rămas datorie de la tatăl meu, așa cum arată și zapisele tatălui meu care sunt la el, 2709 groși vechi, adică două mii șapte sute nouă groși vechi, de câte 8 litre fiecare gros, l-am împuternicit [pe Caraiani] să aibă voie să îi plătească din cele ce sunt ale răposatului meu tată, de unde s-ar găsi, fie aici în Valahia, fie la Veneția. Și întrucât este datorie adevărată a tatălui meu, să fie liber [Panaioti] să-i primească, ca și când aș fi fost eu însumi, și să nu i se poată împotrivi cineva, nici să pună la îndoială această hotărâre ce am luat, căci nu vreau și nici nu este îndreptățit să rămână povară pe sufletul tatălui meu răposat.

Așadar, siscălesc în semn de aprobare prezentul [înscris] al meu, de față cu mulți martori demni de încredere, care au semnat spre adevărire și siguranță.

1719, februarie 1.

† Această datorie părintească, pe care o adeverez cu propria mea mână, să nu atingă asprii închinați de către răposatul meu tată spre mila săracilor de la spital, după cum o atestă și zăpisul lui chir Panaioti fiul, aflat în mâna noastră și ne-am pus și pecetea.

† Mihail Cantacuzino fost mare comis adeverez.

† al Ungrovlahiei Mitrofan adeverează.

† Malahias de Betleem.

Georgios al lui Vasilis martor.

Vasilis al lui Athanasios martor.

Anastasios Papafilos mărturisesc că prezentul este copia fidelă a zăpisului original.

† Lambros al lui Dimitrios mărturisesc că prezentul este copia neschimbată a zăpisului original.

† Georgios al lui Theodoros Trapezuntios am scris și mărturisesc că este copia neschimbată a originalului.

BAR, Doc. ist., DCCCXXVI/3.

Copie greacă.

¹ « τὰ πληρώνει » (*să le plătească*) tăiat.

² « μου » (*al meu*) tăiat.

4

1722 (7230) aprilie 7

† Adică eu, Panait, snă Nicăi zaraf, dat-am zăpisu mieu la mâna Radului zăbunar, precum să știe că având eu 2 prăvălii în Ulița cea Mare, în dreapta den susul prăvăliilor dumnealui, i-am vândut dumnealui o prăvălie care easte den josul prăvălii lui Sveati Ghiorghe celui Vechiu cu pământul cu tot, den Ulița cea Mare până în zidul cel domnescu. Și i-am vândut dumnealui de bunăvoia mea, drept bani vechi taleri 230 și am luat acești bani ce scrie mai sus toți în mâna mea, ca să-i fie dumnealui această moșie stătătoare și ohabnică în veci dumnealui și copiilor dumnealui și de către nimeni să n-aibă nici o bântuială că și când s-au făcut acest adevărat zăpis fost-au mulți oameni buni martor care să vor iscăli mai jos, ca să să crează.

Și eu pentru mai adevărată credința m-am iscălit cu mâna mea mai jos, ca să să crează.

Aprilie 7 dni, leat 7230 <1722>.

† Παναγιώτης Νίκου σαράφη βεβαιώνω ὡς ἄνωθεν¹

† Ἰωαννίκιος Ἱερομόναχος μάρτυς²

† Ἐγὼ ὁ Γιώργης Πανου μαρτυροῦς ἀνηψὸς τοῦ μακαροῦ Νίκου³.

DANIC, M-rea Zlătari, XVII/3.

Orig. rom., hârtie (22 x 32,5).

¹ „Panaioti Nica zaraf adeverez cele de mai sus”.

² „Ioanichie ieromonah martor”.

³ „Eu, Gheorghe Panu martor, nepotul răposatului Nica”; semnături autografe.

5

1726 decembrie 17

«Βουκουρέστι· εἰς τοὺς εὐγενεστάτους κυρίους ἐπιτρόπους τῶν τριῶν ἱεραρχῶν τῆς Κόλτζας τοῦ ὀσπιταλίου· 1726: δεκεμβρίου 17^{τη} εἴησαν.

«Διὰ τὰ ἔλαβον μόνον ἐχθρὸς τὸ τίμιόν σας γράμμα νοεμβρίου γεγραμμένον δὲν σὰς ἐβάρυνα πρῶτιστα μὲ τὰ γράμματά μου, τῶρα μόνον μοῦ γράφετε ὅτι ἐλάβετε ἀπὸ τὸν κὺρ σάββαν στοία τὰ πανία ὅπου μὲ τὴν ἐπιτροπὴν σας ἔλαβε, καὶ τὸ ἐχάρηκα· προστάζετε νὰ φροντίσω, καὶ εἰς τὸ ἐξῆς διὰ τὰ διαφόρετα, καὶ ἔτσι θέλω κάμη διὰ δὲ τὴν ποσότητα ὅπου ἔλαβεν ὁ ἱερομνήμων διὰ τὸ χρέος τοῦ μακαρίτου σπαθάρη ἂν ἦτον εἰς τὴν ἐξουσίαν μου νὰ μὴν τὰ δώσω δὲν ἤθελα τὰ δώση, καθὼς δὲν σὰς λανθάνει, ὅμως μὲ ἀπόφασιν τῆς ἀριστοκρατείας μοῦ τὰ ἐζήτησε, καὶ ἔκαμε χρεία, ἐπειδὴ δὲν ἠμπορεῖ ποτὲ κανεὶς εἰς τοῦτα τὰ μέρη, καὶ δὲ ὅλον τὸν κόσμον, νὰ ἀφίση διὰ ἔλεημο σύνην ἐκεῖνα ὅπου¹ εἶναι ἄλλων πράγμα, καὶ ὅποιος θέλει νὰ ἀφίση διὰ ψυχικὸν πρῶτον ἔχει χρέος νὰ πληρώση ἐκεῖνους ὅπου δικαίως ἔχουν νὰ λάβουν, ἔπειτα νὰ διορίση διορίση ἐκεῖνα ὅπου μένουν ἐλευθέρως δικὰ του, ὁ κὺρ παναγιώτης σαράφης ἔστειλε γράμμα ἀπὸ τὸν κληρονόμον, καὶ ἐβεβαίωσε τὸ πατρικὸν χρέος ὁ σαράφης εὐρίσκει μπανία τοῦ χρεωφιλέτου του, πιγαίνει στὸ κρητίριον, κάνει τὴν ἀπόφασιν νὰ λάβη, εἰς τοῦτο ἐγὼ δὲν ἔχω καμμίαν δύναμιν νὰ ἐναντιωθῶ εἰς τὰ κρητήρια, ἐσυμβουλευθήκα μὲ πατρικοὺς ἀβουκάτους μου εἶπαν πῶς εἶναι ἀδύνατον, νὰ μὴν πληρώσω ἂν ἔγραψα τοῦ ἄρχ^{ον} κομίσου, καὶ τὸν ἐπαραινίσθηκα νὰ πληρώση τὸ χρέος τοῦ πατρός του, παρὰξενον δὲν εἶναι, ἀμὴ ἂν αὐτὸς μοῦ γράφει νὰ τὰ πληρώσω ἐδῶ, τί ἠμπόρεγα νὰ κάμω, πῶς ἰξεύρω ἐγὼ ποῖα εἶναι ἄσπρα τοῦ ὀσπιταλίου; μὴ νὰ εἶχα ἐγὼ καμμίαν εἰδίσι, ἐγὼ τὰ ἐφύλαξα τόσον καιρὸν, καὶ ἔγραψα πολλάκις τοῦ μακαρίτου σπαθάρη νὰ πρῶσταξῆ νὰ βαλθοῦν σὲ δεπόζιτο, διὰ τί δὲν ἀγροικῶ νὰ τὰ κρατῶ ἐγὼ ἀπάνω μου, ἢ νὰ τοῦ τὰ στείλω, καὶ ποτὲ δὲν μὲ ἀπεκήθη, καὶ διὰ νὰ βοηθήσω ἐγὼ τὸ ὀσπιτάλιον τοὺς ἔδωσα καὶ διάφορον ὅπου δὲν εἶχα χρέος ὥστε διὰ λόγον μου δὲν ἐγνώρισα ἄσπρα τοῦ ὀσπιταλίου, μάλιστα λέγη πῶς ἔχη νὰ λάβη καὶ ἄλλος ὁ σαράφης καὶ ἂν κάμη ἀπόφασιν στὸ κρητίριον πέννει καὶ τῆς τζέκας, καὶ κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ τοὺς ἐμποδίσει, νὰ μὴν λάβη τὸν δίκαιόν του, καὶ εἰς τοῦτο ἂς εἴσται βέβαιοι, πῶς ἔτσι εἶναι, ἀνίσως καὶ τὰ εἶχε βάλῃ στὸ δεπόζιτο ζῶντας του εἰς ὄνομα τῶν τριῶν ἱεραρχῶν δὲν ἠμπόρηγε κανένας ἴσως νὰ τὰ πάρῃ, ἀμὴ ἂν ἦτον στὸ ὄνομά του, καὶ στὴν τζέκαν μὲ τὴν ἀπόφασιν τοῦ κρητιρίου τὰ ἔπερναν, ἂν ὁ ἄρχ^{ον} κόμισος θέλει νὰ βοηθήσῃ τὸ ὀσπιτάλιον ἠμπορεῖ αὐτοῦ νὰ ἀφιερῶσῃ ἓνα ὑποστατικόν, διὰ νὰ ἀναπληρώσῃ ὁ κὺρ παναγιώτης σαράφης δὲν εἶναι ἂν^{θρωπος} φευγάτος, λογιάζω πῶς ἔχεται αὐτοῦ, καὶ ἂν ἔχετε δίκαιον, εἰς αὐτὰ τὰ μέρη, ἀμὴ ἐδῶ δὲν ἀδύνατον νὰ τὰ πάρῃ κανεὶς ὀπίσω μὲ δικαίαν κρίσιν, καθὼς καὶ ὁ κὺρ σάββας ἠμπορεῖ νὰ σὰς φανερώσῃ ὅπου τοῦ ἔδειξα τὰς ἀποδείξεις, καὶ τὴν ῥετζιβοῦταν ὅπου

ἐμετρούθησαν, καὶ τοῦτο τὸ γράφω διὰ νὰ μὴν λογιᾶσετέ ποτε, ὅτι τὸ ἔκαμα διὰ χάριν τοῦ σαράφη, ἀλλὰ ἐξ ἀνάγκης, καὶ ἔτσι ἄς εἴσθε βέβαιοι, καθὼς ἠμπορεῖτε, νὰ γράφετε, καὶ ἄλλους νὰ ἐρευνήσετε, καὶ νὰ ἐξετάξη τοὺς ἀβουκάτους, διὰ νὰ σᾶς εὐγάλη ἀπὸ τέτοιαν ματαίαν ὑπόληψιν, καὶ ἐγὼ εἶμαι πάντοτε πρόθυμος εἰς τὰ προστάγματά σας, καθὼς ὑπογοράφομαι τῆς εὐγενείας ὑμῶν ταπεινὸς δοῦλος νικόλαος καρραγιάννης.

București. Către preanobili domni epitropi <ai spitalului> Trei-Ierarhi de la Colțea.

1726, decembrie 17, să trăiți .

Întrucât de abia ieri am primit cinstita voastră scrisoare, scrisă în noiembrie, nu v-am împovărat mai devreme cu scrisorile mele. Dar deoarece de data aceasta îmi scrieți că ați primit de la chir Sava Stoaia banii, pe care îi obținuse cu împuternicirea voastră, m-am bucurat. Îmi cereți să mă ocup și de acum încolo de dobândă și așa voi face. Cât despre suma primită de Ieromnimon pentru datoria răposatului spătar, dacă ar fi fost în puterea mea să nu i-o dau, nu i-aș fi dat-o, știți prea bine. Dar mi-a cerut-o în baza deciziei conducerii și am fost obligat s-o fac, căci în aceste locuri și oriunde în lume nu poate nicicum cineva să facă milostenii din ceea ce aparține altora și oricine vrea să lase ceva pentru sufletul său, este dator mai întâi să le plătească celor care au dreptul să primească și apoi să le rânduiască pe cele ce-i rămân lui curat. Chir Panaioti zaraful a trimis scrisoare din partea moștenitorului și a adeverit datoria părintească. Zaraful găsește banii datornicului său, merge la tribunal, obține decizia pentru a-i primi; deci, în această afacere, eu nu am nicio putere să mă opun judecății. M-am sfătuit cu avocații părintelui [răposat și] mi-au spus că nu se poate să nu plătesc. Dacă i-am scris boierului comis și l-am îndemnat să plătească datoria părintească, nu este tocmai deplasat. Iar dacă acesta îmi scrie s-o plătesc aici, ce puteam să fac? Cum pot eu să știu care sunt asprii spitalului? Neavând nicio știre, eu i-am păstrat atâta timp și i-am scris de mai multe ori răposatului spătar să ceară ca să fie plasați în depozit, pentru că nu am de gând să-i țin asupra mea, sau să-i trimit lui, dar nu mi-a răspuns. Și ca să vin în ajutor spitalului, eu le-am dat și dobânda care nu trebuia, încât, în ce mă privește, eu nu am știut care sunt asprii spitalului. În plus, află că are de luat [bani] și altcineva. Zaraful – dacă hotărăște judecata – ia [banii] și de la Zecca, și nimeni nu poate să-l împiedice să ia ce-i aparține de drept; de aceasta să fiți siguri, căci așa este. Indiferent dacă [spătarul] îi depusese în depozit încă din timpul vieții în numele [spitalului] Trei-Ierarhi, nu putea nimeni să-i retragă. Dacă erau pe numele lui [al spătarului], cu decizia judecății [creditorii] și de la Zecca i-ar fi luat. Dacă boierul comis vrea să ajute spitalul, poate să-i închine vreun bun imobiliar, ca să-și facă datoria. Chir Panaioti nu este un om care să renunțe ușor, cred că îl știți. Dacă aveți dreptate în părțile acelea, apoi aici nu este imposibil ca cineva să-și ia înapoi [ce i se cuvine] cu dreptatea făcută de judecată, după cum poate să vă spună și chir Sava, căci i-am arătat dovezile și chitanța a ceea ce s-a numărat.

Și vă scriu acesta ca să nu credeți vreodată că am făcut-o pentru hatărul zarafului, ci de nevoie, să fiți siguri, după cum puteți scrie și întreba și pe alții. Să-i consulte [comisul] și pe avocați, ca să vă scoată din această situație zadarnică. Iar eu sunt totdeauna disponibil la chemările voastre, după cum îmi pun și semnătura.

Smerită slugă a nobleței voastre, Nicolae Caraiani.

BAR, Doc. ist., DCCCXXVI/8.

Copie greacă.

¹ « δέν » (*nu*) tăiat.

6

1738 martie 1, București

1738, μαρτίου πρώτη, εἰς βουκουρέστι.

† ἡ θύμητα ὁποῦ ἀφίνω τοῦ πανιερωτάτου ἁγίου σταυρουπόλεως διὰ ταῖς ὁμολογίαις τοῦ κῦρ παναγιώτη νίκου σαράφη. μῖα ὁμολογία τοῦ μακαρίτου ἄρχον> μεγάλου λογοθέ του κῦρ κωνσταντίνου υἱοῦ σπαθάρη ραμανδάνη, ὁποῦ ἔμεινε νὰ δώση ἄσ<πρα> 30 ἔτερη ὁμολογία τοῦ ἄρχον> στάροστα τῶν πραγματευτάδων κῦρ δημητράσκου δια ἄσ<πρα> 312 ἔτερη ὁμολογία τοῦ καπετάν ἀναστάση καραμανλή διὰ ἄσ<πρα> 59. ἔτερη ὁμολογία τοῦ παπὰ γίνου εὐφημερίου τοῦ ἁγίου γεωργίου τοῦ παλαιοῦ, μένει ἄσ<πρα> 12. ἔτερη ὁμολογία τοῦ στάθη γούναρη μένει καὶ αὐτὸς νὰ δώση ἄσ<πρα> 31. ἔτερη ὁμολογία τοῦ ποστέλνικου μπαρμπουτζάνου υἱοῦ τῆς ζηπουνιάσας ἀνκούτζας τοῦ σπαθάρη μηγάλη διὰ ἄσ<πρα> 10. καὶ ἀπὸ ταῖς ἄνωθεν ὁμολογίαις μερικαῖς ἔχουν σημάδια. τοῦ καπετάν ἀναστάση ἔχει δύο ζευγ<άρια>¹ σκουλαρίκια. καὶ τοῦ παπὰ γίνου ἔχει ἓνα ταμπάρη ρούχινον. καὶ τοῦ ποστέλνικου μπαρμπουτζάνου ἔχει ἓνα κοντόσι τζουμενί ἀπὸ δήμετον μεταξοτόν, καὶ μὲ καπτουσιάλα. τὰ ὁποῖα τὰ ἔχω ἀπαριασμένα, εἰς τὰς χεῖρας τῆς καπετανιάσας νιάξας. ἀκόμι τῆς ἄφισα καὶ ἓνα ζευγάρι σκουλαρίκια τῆς ντίνας ὁποῦ χρεοστᾶ ἄσ<πρα> 16, χωρὶς ὁμολογίαν. αὐτὰ τὰ σημάδια εἶναι εἰς τὰς χεῖρας τῆς καπετανιάσας νιάξας. καὶ αἱ ὁμολογίαις εἶναι εἰς τὰς χεῖρας τοῦ πανιερωτάτου ἁγίου σταυρουπόλεως. καὶ ἡ ὁμολογία τοῦ ἄρχον> στάροστα, εἶναι με τὸ διάφορόν του τὰ ἄσπρα καὶ λαμβάνωντας ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὁμολογίαν τὰ ἄσπρα νὰ δώση τῆς καπετανιάσας νιάξας ἄσ<πρα> 100. καὶ γυρεύοντας τὰ ἄσ<πρα> 30 ἀπὸ τὸν ἄρχον σπαθάρη ραμανδάνη, νὰ γυρεύση καὶ ἓνα γράμμα αὐθεντικόν ἀπὸ αὐτόν, τὸ ὁποῖον διαλαμβάνει διὰ τὸ φουντιάνι τοῦ μηγάλη σπαθάρη καὶ εἰς ταῖς συνχίσεις ἔμεινε εἰς χεῖρας τοῦ μακαρίτου τοῦ υἱοῦ του. καὶ ἄς εἶναι τὸ παρόν εἰς ἐνθύμησιν.

ἀκόμι νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸν λογόθετη βλάδουλον ταῖς ὁμολογίαις ὁποῦ εἶναι διὰ ταῖς μοσίαις ὁποῦ ἔλαβεν ὁ κύρ παναγιώτης σαράφης ἀπὸ τοὺς κληρονόμους σπαθάρη μηγάλη. καὶ ἓνα γράμμα τοῦ γρηγόρη βόδα. καὶ ἂν τοῦ ζητήση ὁ λογοθετη βλάδουλος ὑπόγραμμι νὰ τοῦ δώση. ἀκόμι καὶ διὰ τὸν κόπον του ἀφίνω εἰς χεῖρας τοῦ πανιερωτάτου ἁγίου σταυρουπόλεως ζυντζηρλια δύο· νὰ του τα δ<ώση>². καὶ λογιᾶζω νὰ τοῦ εἶχεν δοσμένα καὶ ἄλλα ἄσπρα, πολλὰ ὀλίγα δὲν ἤξεύρω. καὶ ἀνίσως καὶ τοῦ δώση καὶ ἄλλα περισσότερα ἀπὸ τί ἀφίνω ὑπόσχομαι νὰ τὰ εὖ // χαριστήσω: ~

θεοδωρῆς ἰωάννης ἔγραψα τὸ παρόν καὶ τὸ ἐπαράδωσα // εἰς χεῖρας τοῦ πανιερωτάτου ἁγίου σταυρουπόλεως.

1738, martie 1, în București

Înscrisul pe care îl las preasfinției sale de la Stavropoleos în legătură cu zapisele lui chir Panaioti Nica zaraful.

Un zăpis de la răposatul boier chir Constantin mare logofăt, fiul lui Ramadan spătarul, care a rămas să dea 30 de aspri. Alt zăpis de la jupân starostele de negustori, chir Dumitrașcu, pentru 312 aspri. Alt zăpis de la căpitanul Anastasie Caramanli, pentru 59 de aspri. Alt zăpis de la popa Ghinea, popă la Sfântul-Gheorghe-Vechi, de unde rămân 12 aspri. Alt zăpis de la State blănarul, care a rămas să dea și el 31 de aspri. Alt zăpis de la postelnicul Bărbuceanu, fiul jupânesei Ancuța a spătarului Mihali, pentru 10 aspri.

Iar unele dintre zapisele de mai sus au și zăloguri – cel al căpitanului Anastasie are două perechi de cercei și cel al popii Ghinea are un tâmbar de pânză, iar cel al postelnicului Bărbuceanu are un contăș *tzoumeni* din pânză de mătase și cu căptușeală – pe care le-am depus în mâinile căpitănesei Neacșa. I-am lăsat și o pereche de cercei, ai Tinei, care datorează 16 aspri, fără zăpis.

Aceste zăloguri se află în mainile căpitănesei Neacșa, iar zapisele sunt în mainile preasfinției sale de la Stavropoleos.

Zăpisul lui jupân starostele este depus cu diferența de aspri, încât atunci când va primi de la aceasta zăpisul, [preasfinția sa] să-i dea căpitănesei Neacșa 100 de aspri. Iar când va reclama cei 30 de aspri de la boierul Ramadan spătarul, să ceară și actul domnesc ce se află la el, referitor la [moșia] Fundeni a spătarului Mihali, căci, în învâlmășeală, a rămas în mâinile fiului său răposat, iar prezentul [înscris] să-i amintească de el.

Să mai ia [egumenul de la Stavropoleos] de la Vlad logofătul zapisele referitoare la moșiile primite de chir Panaioti zaraful de la moștenitorii spătarului Mihali și un act de la Grigore vodă. Iar dacă Vlad logofătul îi va cere o mărturie scrisă, să i se dea. Iar pentru osteneala sa, îi las la presfinția sa de la Stavropoleos două lăntișoare [de aur] și am în vedere că i s-au dat și alți aspri, mulți puțini, nu știu, dar indiferent dacă i se vor da și alții, peste ce îi las eu, promit să fiu mulțumit.

Theodoris Ioannis am scris prezentul [zăpis] și l-am predat în mâinile preasfinției sale de la Stavropoleos.

DANIC, M-rea Stavropoleos, XXVII/78.

Orig. grec, hârtie.

¹ ζευγ<άρια>, ad interlinear.

² να του τα δ<ώση>, ad interlinear.

Εἰς δόξαν θεοῦ - 1738 - ὀκτωβρίου - 8 - ἰωάννινα

† με τὸ παρόν μου ἐπιτροπικὸν γράμμα φανερόνομεν ἡμεῖς αἱ ὑπογραμμένοι θηγατέροι καὶ μόναι κληρονόμοι τοῦ ποτὲ κυρ παναγιότη νίκου σαράφη πῶς θεληματικῶς, ἐκάμαμεν ἐπίτροπόν μας, καὶ ἐπιφέροντα τὸ ἡμετέρον πρόσωπον τὸν θεοδωρὴ ἰωάννου, τὸν ὁποῖον πέμπομεν εἰς βουκουρέστη, διὰ νὰ

πράξι ἐκεῖ καὶ ὅπου ἄλλοῦ χρειαστεῖ τὰ ὅσα μὲ τὸ παρόν μας ἐπιτροπικὸν τὸν διορίζομεν· καὶ πρῶτον νὰ λάβῃ ἀπὸ πανιερότατον σταυρουπόλεος κ<ύριο>ν ἰωαννίκιον ταῖς ὁμολογίαις καὶ αὐθεντικὸν γράμμα περιέχον τὰς μουσίας ὅπου ἐδώθησαν τοῦ ποτὲ κ̅ρ̅ παναγιότου πατρὸς μας ἀπὸ κληρονόμους ἄρχ<ον> ποτὲ κυρίου μιχαὴλ σπαθάρη, εἰ μὲν καὶ τὰ ἔλαβεν ἀπὸ τὸν λογοθέτην κ<ύριο>ν βλάδουλον, εἰ δὲ καὶ εἰς χεῖρας τοῦ ἀκόμη εὐρίσκονται νὰ τὰ ζητῆ καὶ νὰ τὰ λαμβάνῃ ἀπὸ τὸν ἴδιον ὡσὰν ὅπου εἶναι γράμματα ὅπου ἐμᾶς ἀκαρτεροῦνται ἔχοντας νὰ κάμῃ ὁ ἐπίτροπός μας καὶ τὴν εὐχαρίστησιν ὅπου διάντὸ πρέπει ὁμοίως νὰ λαμβάνῃ ἀπὸ τὸν ἄνωθεν ἅγιον σταυρουπόλεος καὶ τὰς λοιπὰς ὁμολογίας ὅπου τοῦ εἶχεν ἀφήσῃ πέρσι εἰς τὸ κίνημά του ἀπὸ ἐκεῖ ὁ ριθῆς ἐπίτροπός μας, ἧγουν τὴν ὁμολογίαν τοῦ ἄρχ<ον> στάροστα κυρίου δημοτράσκου ἀπὸ ἄσ<πρα> 312 - λέγω κεφάλειον ἄσ<πρα> τριακόσια δώδεκα, ἀκόμη ἐτέραν ὁμολογίαν τοῦ μακαρίτου ἄρχ<ον> λογοθέτη μεγάλου κωνσταντίνου ῥαμαντάνη ἀπὸ ἄσ<πρα> 30 - λέγω κεφάλειον ἄσ<πρα> τριάκοντα ὁμοῦ καὶ τὸ αὐθεντικὸν γράμμα διὰ τὸ φουντένι τοῦ μακαρίτου μηχάλη σπαθάρη ὅπου εἶχεν μείνει εἰς χεῖρας τοῦ ρηθέντος μακαρίτου λογοθέτου, καὶ ἦταν νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸν ἄρχον πρῶτον μέγαν σπαθάρη πατέρα τοῦ ἴδιου λογοθέτου, ἢ ἀπὸ ὅποιον τὸ ἤθελεν ἔχει, ἀκόμη καὶ τὴν ὁμολογίαν τοῦ ἄρχ<ον> ποστέλνικου μαρμπουτζάνου υἱοῦ ἀνκουτζας τοῦ ἄρχ<ον> σπαθάρη μηχάλη ἀπὸ ἄσ<πρα> 10 - λέγω κεφάλαιον ἄσ<πρα> δέκα, ἀκόμη τὴν ὁμολογίαν τοῦ καπετάν κ̅ρ̅ ἀναστάση ἀπὸ ἄσ<πρα> 70 - λέγω κεφάλειον ἄσ<πρα> εβδομήκοντα, ἀκόμη τὴν ὁμολογίαν παπα γγίνου ἀπὸ ἄσ<πρα> 12 - λέγω κεφάλειον ἄσ<πρα> δώδεκα, ἀκόμη τὴν ὁμολογίαν κ̅ρ̅ στάθη γούναρη ἀπὸ ἄσ<πρα> 9 ½ - λέγω καιφάλειον ἄσ<πρα> ἑνέα καὶ μισθ, ἀκόμη νὰ λάβῃ καὶ ἀπὸ ἡλήγκαν δουλεύτραν τοῦ μακαρίτου πατρὸς μας τὰ γράμματα ὀσπητίου καὶ μουσίας τοπλητζάνου, ὅπου ὁ μακαρίτης πατήρ μας τῆς τὰ ἔδωσεν στο κουμπουλούνκη, λοιπὸν ὅλα τὰ ρηθέντα γράμματα καὶ ὅτι ἄλλο πρᾶγμα καὶ ἂν εἶναι τοῦ μακαρίτου πατρὸς μας ἢ νὰ περιέχῃ ὑπόθεσιν τοῦ πατρὸς μας ἀπὸ ὅποιον τὰ ἔχει νὰ ἠμπορεῖ ὀρθῆς ἐπίτροπός μας νὰ τὰ ζητῆ καὶ νὰ τὰ λαμβάνῃ, καὶ συνάξοντας τὰς ὁμολογίας καὶ ἄλλα γράμματα νὰ ζητῆ καὶ νὰ λαμβάνῃ ἀπὸ τοὺς χροεφιλέτας τόσον τὸ κεφάλειον ὡσὰν καὶ τὸ διάφορον καθὼς ἢ ὁμολογία τοῦ καθ' ἑνὸς διαλαμβάνει, πέρνοντας καὶ τὰ πρᾶγματα ὅπου εἶναι εἰς χεῖρας τῆς νιάξας ὅλα τὰ σημάδια, τόσον τὸ κοντόσι ἄρχ<ον> ποστέλνικου μαρμπουτζάνου, ὡσὰν τὸ ταμπάρο ρούχινο τοῦ παπᾶ γγίνου τὰ σκουλαρίκια καπετάν ἀναστάση ζευγάρια δύο, ἀκόμη τὰ σκουλαρίκια τῆς ντίνας καὶ ἀπλάδια τρία τῆς αὐτῆς ντίνας ὅπου αὐτὰ ὅλα τὰ ἔχει ἀφιμένα ὁ θεοδώρης ἐπίτροπός μας, ὁμοίως νὰ λάβῃ ἀπὸ τὴν αὐτὴν νιάξαν καὶ τὰ κληδία τῶν κασελῶν, καὶ νὰ κοιτάξῃ στὴν κασέλαν ὅπου εἶναι στὸν στέλια καὶ νὰ κάμῃ φατούραν τὰ βιβλία ὅλα νὰ μας τὴν στείλῃ διὰ νὰ τοῦ δώσομεν μὲ ἄλλο γράμμα(μα)¹ ὀρδινίαν νὰ τὰ πούλησῃ ἢ νὰ τὰ φέρῃ. ὁμοίως νὰ ἐξετάξῃ καὶ νὰ λάβῃ τὸ δίκαιόν μας ἀπὸ τὰς μουσίας ὅλας τόσον τὰς νικιασμένας ἀπὸ τὸν μακαρίτην πατέρα μας ξέκοπα ὡσὰν καὶ ἀπὸ τὰς δουλεμένας ὅλον ἐκεῖνο ὅπου μας τυχένει, νὰ ἐξετάξῃ καὶ διὰ τὸ μαργαριτάρι ὅπου ὁ μακαρίτης πατήρ μας ἔβαλεν σημάδι εἰς τὸν κ̅ρ̅ κωνσταντίνον γκίτζα, καὶ ἂν τὰ ἄσπρα συνάξῃ φθάνουν νὰ τὸ ἐλευθερώσῃ νὰ πληρώσῃ τὸν ἄνωθεν κ̅ρ̅ κωνσταντίνον καὶ νὰ λάβῃ ἀπὸ αὐτὸν τόσον τὴν ὁμολογίαν τοῦ μακαρίτου πατροῦ μας ὡσὰν καὶ τὸ μαργαριτάρι τοῦ ἔδωσεν διὰ

σημάδι, καὶ θέλομεν ὅτι ὁ ρηθῆς ἐπίτροπός μας θεοδωρῆς νὰ ἡμπορῆ νὰ πράττη καὶ νὰ κάνη ὅτι κάμει χρεῖα νὰ συνάξῃ τὸ δίκαιόν μας ἀπὸ τὸν καθ' ἓνα ὥσῃ νὰ ἡμαστον ἡμεῖς αἱ εἶδαι αὐτοπρόσωπος ἐκεῖ ἡμπορόντας νὰ κάμη διὰ τὰς ριθῆσας ὑποθέσεις καὶ ἐκεῖνα τὰ γράμματα ὁποῦ κάμουν χρεῖα τοῦ καθ' ἑνὸς ἀπὸ ἐκείνους ὁποῦ τοῦ δώσουν ἄσπρα χαρτῖα καὶ γράμματα, τάσοντας ὅτι ἀκόμη ὁ ριθῆς ἐπίτροπός μας ἀπὸ τὰ ἐδῶ περιγραφόμενα νὰ τὸ ἔχομεν καὶ ὁμολογούμεν διὰ στερεὸν καὶ ἀμετάτραπετον, διδὸ καὶ ὑπογραφομέθα ἐμπροσθεν τῶν ἀξιοπίστων μαρτύρων διὰ τὴν παντοτινὴν ἀσφάλειαν:

Αλεξανδρα γινη του κυρ Νικολαου Γλυκη και θηγατηρ και κληρονομος του κυρ Παναγιωτου Νικου σαραφη βεβαθωνω ος ανωθεν

Ελενη θυγατηρ και κληρονοός του Παναγιωτου Νικου σαραφη βεβαιωνω ως ανωθεν

† Νικόλαος Μποξεος μαρτιρω ὡς ἄνωθεν

† Μπαλανος ἱερομνημων μαρτιρω ὡς ἄνωθεν

† ἀναστάσιος Καραιωάννης μαρτιρω ὡς ἄνωθεν

† Ευσταθιος Παπαλεκας μαρτιρω ως ανωθεν

† Μαργαρίτης Διαμανδης μαρτηρο τανοθεν

† Δημήτριος Καραϊωάννης μαρτυρω ὡς ἄνωθεν².

Întru slava lui Dumnezeu, 1738 octombrie 8, Ioannina.

Noi subsemnatele, fiicele și singurele moștenitoare ale răposatului chir Panaioti Nica zaraful, arătăm prin prezentul act de împuternicire că l-am făcut pe Teodor Iane, de bunăvoia noastră, epitropul nostru și reprezentant al propriei noastre persoane, pe care îl trimitem la București ca să aducă la îndeplinire, acolo sau oriunde va fi nevoie, toate cele ce i le încredințăm prin prezenta împuternicire.

În primul rând, să ia de la preasfinția sa de la Stavropoleos, chir Ioanichie, zapisele și actul domnesc referitor la moșiile care i-au fost date răposatului nostru tată chir Panaioti de către moștenitorii răposatului boier, chir Mihail spătarul, fie că [egumenul] le-a primit de la domnul Vlad logofătul, fie că ele încă se află în mâinile acestuia, [epitropul] să le ceară și să le primească de la el însuși, întrucât acolo se află actele care ne privesc, iar epitropul să aducă mulțumiri pe unde se cuvine.

De asemenea, să primească de la sus-numitul sfinția sa de la Stavropoleos și celelalte zapise, pe care numitul epitrop al nostru i le-a lăsat anul trecut, la plecarea sa de acolo, anume zapisul lui jupân starostele, chir Dumitrașcu, pentru 312 aspri – adică suma de trei sute doisprezece aspri; alt zapis, al răposatului boier Constantin Ramadan marele logofăt, pentru 30 de aspri – adică suma de treizeci de aspri, precum și actul domnesc referitor la Fundeni răposatului Mihali spătarul, care rămăsese în mâinile numitului răposat și pe care trebuia să-l primească de la fostul mare spătar, tatăl logofătului, sau de la oricine l-ar fi deținut. De asemenea, zapisul boierului Bărbuceanu postelnicul, fiul Ancuței a boierului Mihali spătarul, pentru 10 aspri – adică suma de zece aspri, încă și zapisul căpitanului chir Anastasie, pentru 70 de aspri – adică suma de șaptezeci de aspri și zapisul popii Ghinea, pentru 12 aspri – adică suma de doisprezece aspri, zapisul lui chir State blănarul, pentru 9 ½ aspri – adică suma de nouă aspri și jumătate. Să mai ia de la Ilinca, slujnica tatălui nostru răposat, actele casei și ale moșiei Topliceni, pe care răposatul nostru părinte i le-a dat la Câmpulung.

Așadar, toate zapisele amintite și orice alt lucru care a fost al răposatului nostru tată sau conține ceva referitor la el, să poată epitropul nostru să le ceară și să le primească cu dreptate de pe la cine le deține și, adunând zapisele și alte acte, să ceară și să primească de la debitori atât suma împrumutată, cât și dobânda, după cum atestă zăpisele fiecăruia, luând și lucrurile care se află zălogite în mâinile Neacșei: atât contășul boierului Bărbuceanu postelnicul, cât și tâmbarul de pânză al popii Ghinea, cerceii căpitanului Anastasie – două perechi, cerceii Tinei și trei cuverturi ale aceleiași Tina, căci pe toate acestea le-a lăsat epitropul nostru Teodor la ea.

De asemenea, să primească de la această Neacșa și cheile cuferelor și să se uite în cușorul care se află la Stelea și să facă lista cu toate cărțile și să ne-o trimită, ca apoi să-i facem altă scrisoare de împuternicire ca să le vândă sau să ni le aducă.

De asemenea, să cerceteze și să primească ce ni se cuvine de pe toate moșiile, atât de pe cele pe care răposatul nostru tată le-a arendat nelucrate, cât și de pe cele lucrate, oricât ar fi să ne revină. Să cerceteze și în legătură cu mărgăritarul pe care răposatul nostru părinte l-a lăsat zălog la chir Constantin Ghiza și dacă asprii adunați ajung pentru a-l scoate de acolo, atunci să-l plătească pe numitul chir Constantin și să primească de la el atât zăpisele răposatului nostru tată, cât și mărgăritarul pe care i l-a lăsat zălog.

Și dorim ca acest epitrop al nostru Teodor să poată să acționeze și să facă ce trebuie ca să adune ceea ce ni se cuvine de la fiecare, ca și cum am fi noi înșine acolo, putând să facă, în legătură cu aceste chestiuni, și acele zapise ce se cuvin fiecăruia dintre cei ce-i vor da aspri, hârtii și zapise. Să rânduiască numitul epitrop ca să obținem cele descrise aici și mărturisim pentru a [<le> stabili și întări, lucru pentru care subsemnăm de față cu martori de încredere, ca să fie pentru siguranță deplină.

Alexandra, soția lui chir Nicolae Glykis și fiica moștenitoare a lui chir Panaioti Nica zaraful, adeverez cele de mai sus

Elena, fiica și moștenitoare a lui Panaioti Nica zaraful, adeverez cele de mai sus

† Nicolaos Bozeos mărturisesc precum mai sus

† Balanos Ieromnimon mărturisesc precum mai sus

† Anastasios Caraiianis mărturisesc precum mai sus

† Eustathios Papalecas mărturisesc precum mai sus

† Margaritis Diamandis mărturisesc cele de mai sus

† Dimitris Caraiianis mărturisesc precum mai sus².

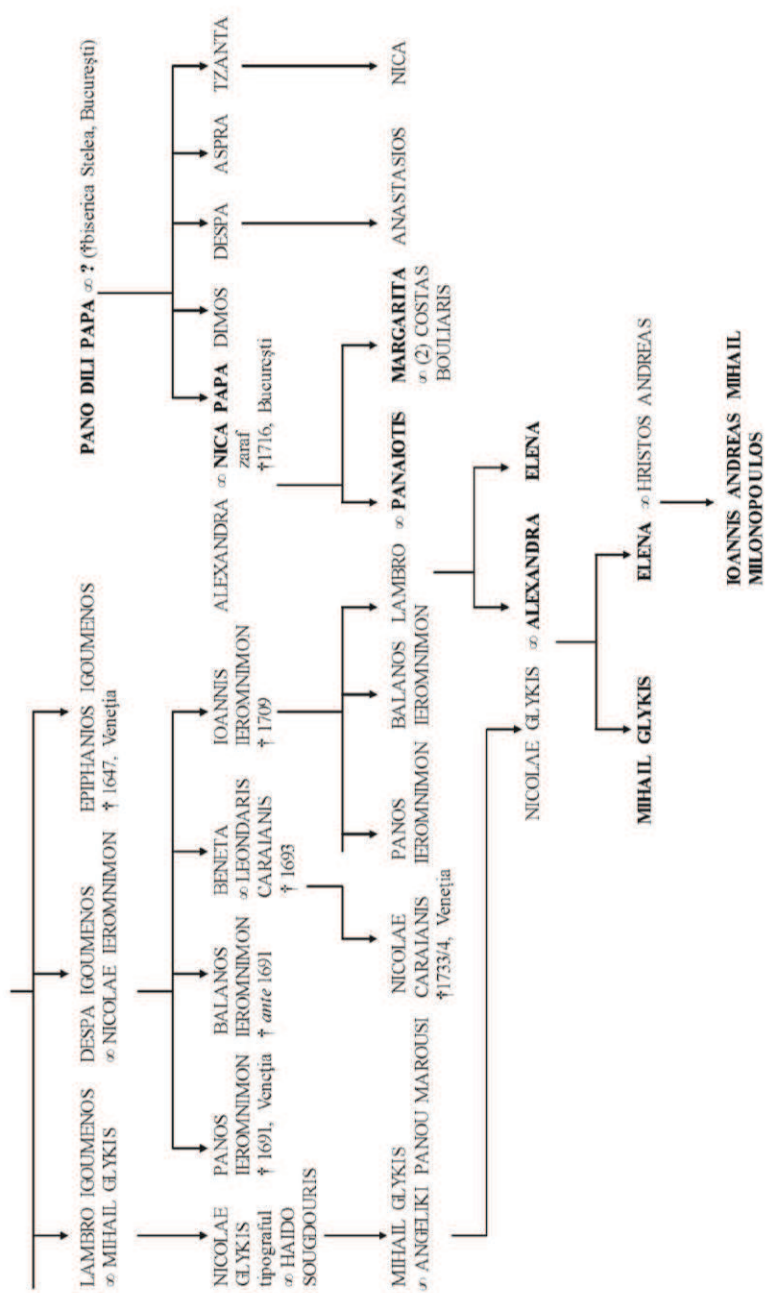
DANIC, M-rea Stavropoleos, XXVII/83.

Orig. grec, hârtie.

¹ Repetiție.

² Semnături autografe.

FAMILIA LĂRGITĂ A LUI NICA PAPA ZARAFUL¹

¹ Reconstituirea genealogică pe care o facem aici nu include toți membrii familiilor implicate, ci doar pe cei înrudiți direct cu decendenții lui Nica Papa zaraful și nu ține cont de ordinea cronologică a nașterii acestora. Date extrase din documentele publicate de K.D. Mertziotis și G. Veloudis în lucrările citate în studiul de față.

**THE MONEYLENDER NICA PAPA.
A MERCHANT WORKING FOR CONSTANTIN BRÂNCOVEANU**

Abstract

Constantin Brâncoveanu's long reign (1688-1714) marked a time of intense economic activities, of a magnificent cultural patronage and of an impressive diplomatic networking. The present study focuses on the life of an Epirot merchant, Nica Papa, which was deeply involved in the Wallachian trade during those years. As his nickname reveals, Nica Papa was a money changer and lender. Due to his trade abilities, but also to his connections with the powerful Greek community from Venice, Nica Papa became one of the most important providers of luxury goods from Wallachia. He managed to gain the trust of some of his most eminent clients, such as Constantin Brâncoveanu and the powerful Catacuzines. Thus, he was entrusted by them to transfer significant sums of money at Zecca, the Venetian Bank. After Nica Papa's death, in mid 1716, his business was taken over by his son, Panaiotis Nica Papa, who also inherited his father's reputation. However, unlike his father, Panaiotis only sporadically came in Wallachia, while he spent most of his life in Venice. The documentary evidence for this study was found in Romanian and Venetian archives. In the appendix of the article seven new documents are edited, including Nica Papa's last will and testament.

Keywords: Epirot merchants; Nica Papa; Constantin Brâncoveanu; Venice; Wallachian trade.